

136084

Dr. S. Vasulescu. 1929. Decembrie 30. Luni. Craiova.

Universul

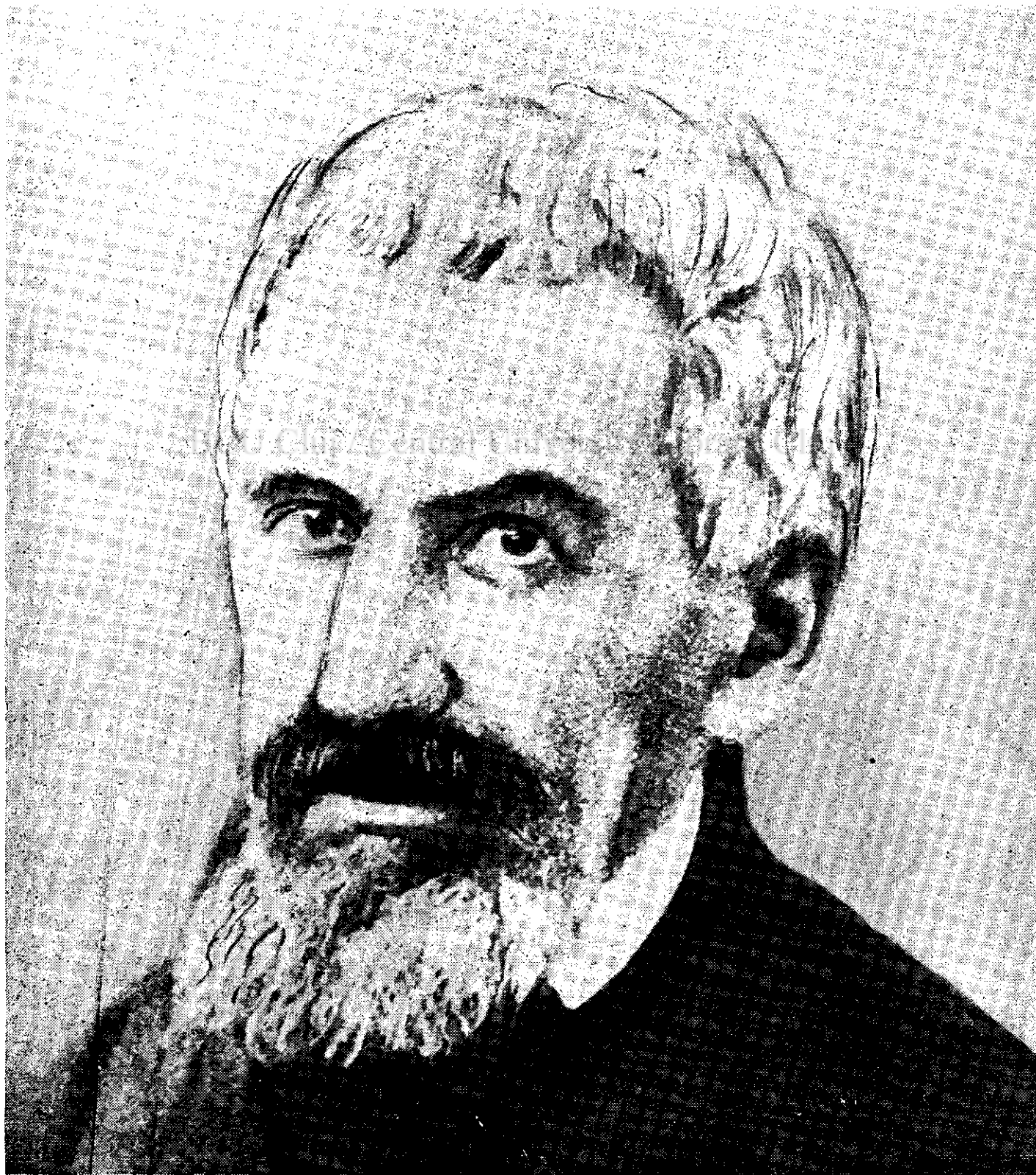
Anul XLVI Nr. 1-39

1 Ianuarie 1930

5 Lei

literar

96
46725

TIMOTEIU CIPARIU

50-584 27

C t i t o r i i

TIMOTEI CIPARIU

(1805 — 1887)

de PAUL I. PAPADOPOI

„Și gându-mi iscoditor se afundă din nou în trecut. Dezgustat de superficialitatea și lipsa de entuziasm a unui prezent atât de tăcut, el strabate cărările încalcite ale modestei culturi naționale în căutarea unei oaze care să-i prilejuiască un adevărat moment de supremă fericire, în năzuirea spre un astru viu care să-l încalzească înbelșugat cu razele celei mai curate călduri sufletesti.

Inspăimântat de răceala de ghiță a unei actualități vopsite, se orientează, plin de nădejde, spre încă una din acele „ânimi mari, tinere încă” pe care atâți bătrâni ni le-au transmis în pagini de neasemuit entuziasm și de nestăpânită tinerețe.

Și astfel călcând, ca în basme, hotarele și neglijând pragurile, el se vede ajuns în una din cele mai înflorite grădini ale sufletului românesc, în acel Blaj pe care Al. Odobescu îl socotea cu toată dreptatea „făria cea mare a României luminate de peste muniți”, în acea epocă „de mărire, de strălucire și de mare vază” pentru acest oraș — după expresiunea prețioasă a unui alt mare bu al său — dr. Augustin Bunea.

Și gândul, deștăl de ostentit, se oprește în fața unuia dintre cei mai de frunte reprezentanți ai culturii și energiei naționale, în fața aceluia titan care, ca tălmăcitor, a fost de o bătrânețe uimitoare, iar, ca bătrân de peste 80 de ani, s'a remarcat prin entuzasmul de adolescent al celei mai curate și mai vrednice activități cărturărești.

E tot ce se poate spune mai veridic și mai conșcis despre acest Timoteiu Cipariu — preot, profesor, cleric, cărturar distins, iscoditor de preț case lucruri vechi, filolog, filosof, om politic, gazetar și cuvântător — de a căruia ființă sufletească ne simțim atât de instrănați, deși cealaltă a plecat dintre noi abia de 4 decenii încheiate.

Dar lucrurile urmează să fie adâncite prin cercetarea caracteristicilor acestui suflet măreț din îndemnul și sub oblăduirea căruta neamului românesc a putut să câștige atât.

Ne interesează — în prima linie — aceea energie sfidătoare care l-a făcut să-și ocupe cu folos și multiplu aproape tot timpul existenței sale pământești, să lupte și să stăruască în slujba idealului. Dacă acestei porniri înnăscute îi alăturăm perseverența tot atât de necrutătoare și răbdarea mai mult de cât omenească, ajungem la încheierea prețioasă că, dacă personalitatea lui Cipariu ar urma să fie redusă la simbol, mai cu seamă o voință de neînfrânt ar trebui să vedem în ea.

Și lucrul merită toată atențiunea când ne gândim că această voință a fost mereu în slujba cauzelor celor mai mari și drepte, în serviciul patriotismului celui mai complet și mai luminat, a celui mai complet Românism, pe care ei îl aveau în vedere în tot ce gândiau, în tot ce vi-

sau sau lucrau. De-aci și complexitatea personalității lui Cipariu care și-a urmărit ținta, nu numai cu toată credința și pasiunea, dar, în același timp, în atâtea domenii de activitate omenească și în special, ca profesor, om politic și filolog.

Ca profesor a fost educatorul entuziast și priceput al atâtor generații, acela care a avut suficiente mijloace nu numai spre a-și răspândi cunoștințele, dar mai ales pentru a-și crea, printre foștii elevi, discipoli și admiratori credincioși până la fanatism. Fără îndoială, la aceasta, au contribuit, în bună măsură, și principiile lui lingvistice din care făcea cel mai curat patriotism. Oricum ar fi nu trebuie să trecem cu vederea amănuntul că T. Cipariu continuă să fie, în Ardeal, unul dintre cei mai preamăriți Români, unul dintre puținii ale cărora îndrumări continuă să fie urmate, să numere adepți hotărâți și fanatici.

Ca om politic a fost de o intransigentă și de o consecvență sîrănie de adevărat apostol al națiunii sale pe care a știut s'o reprezinte atât de complet în numeroase împrejurări. Necrutând nici un fel de oboseală și periclitându-și situațiunea, el utilizează toate mijloacele care-l puteau duce la rezultatele cele mai fericite.

Pleca și aici dela principii: „ce va păți o națiune întreagă, eu încă sufar lucruros” și lucra întezărind izbânda desăvârșită.

Impresionantă este unitatea desăvârșită, armonia deplină pe care o descoperim ușor în acel suflet entuziast care, pe toate căile, urmăria aceiași țintă: fericirea neamului său. E în aceasta unul din cele mai mari merite ale lui Cipariu care, ca educator, făcea între copii, ceace, ca om politic și ca om de știință, făcea pentru omenii mari.

Și pe lângă această unitate, oarecum extrinsecă, se adaugă cealaltă — din cuprinsul fiecăreia dintre manifestările sale — intrinsecă. În chipul acesta, ca om politic, de-o pildă, „el a rămas totdeauna credincios vederilor... care au produs marile acțiuni” naționale dându-ne de-o parte pildă frumoasă de statornicie în principii și în luptă... dar de altă parte, arătându-ne că viitorul politic al Românilor „din Ardeal, atârna mult de convingerea, ce trebuie s'o producem în Casa domnitoare, că este în interesul ei a ne ocroti, ajuta, sprijini...” (1).

Și atunci, dacă, urmărind ideea unei noi caracterizări, vom vedea în Cipariu — tocmai din cauza sârăciei sufletesti și a nesiguranței ideologice în care ne sbatem astăzi, unul din cele mai precise, mai prețioase și mai unitare caractere — lucrurile nu vor putea părea neverosimile.

E cel mai mare omagiu adus acestei statornicii de neînduplecat și pilda cea mai vie pe care o anumită actualitate ar avea toate motivele s'o urmeze.

Și o a II-a: tocmănicia ideilor sale politice care se situau pe baza cea mai solidă, pe fundamentul de neînlăturat al celor mai serioase și mai chibzuite cercetări științifice istorico-filologice. Aceasta este și latura cea mai cunoscută a vastei sale activități. Din cercetarea ei se vede, pe deoparte, valoarea pe care o dă el graiului românesc, „tezaur pe care providența ni l-a conservat”, căci, „nu ni l-au putut răpi nici sabia învingătorului, nici cruzimea tiranului, nici puterea fizică, nici polit ca infernală”, iar, de pe alta, (și aceasta mai ales), dragostea sa nemăsurată pentru această limbă „tezaur născut cu noi dela țățele mamei noastre, dulce ca sărutările măicuțelor, când ne aplecau la sânul lor, tezaur mai scump decât viața, tezaur pe care, dacă l-am fi pierdut, de-l vom pierde, de vom suferi vreodată ca cineva, cu puterea sau cu momeala să ni-l răpească... atunci mai bine... să ne înghiță pământul de viu, să ne adunăm la părinții noștri cu acea mângâiere că nu am trădat cea mai scumpă ereditate... limba românească” (2).

Această dragoste l-a îndemnat pe el spre cercetarea mai de aproape a ființei acestei limbi, la fixarea câtorva dintre principiile ei.

Și de astădată a pornit însă tot sistematic. Spre deosebire de reprezentanții școlii ardelenne pe cari, deși le-a fost elev, i-a lăsat atât de în urmă, el privește limba în numeroasele sale aspecte, unele mai interesante decât altele. Astfel, fără să piardă din vedere ideea latinistă, Cipariu se situează mult mai aproape de realitățile filologiei românești.

Astfel el este acela care, cel dintâi „a înțeles că limba trebuie studiată în dezvoltarea ei istorică”, „că”, prin urmare, „cunoașterea organismului întreg al limbii românești nu se poate dobândi numai din cercetarea limbii de azi și din asemănarea ei cu cea latină” (2), dar mai ales prin urmărirea ei, pas cu pas, în monumentele pe care vremurile ni le-au păstrat, în fazele, în înfățișările ei istorice. De aici orientarea sa către acte istorice și documente, către scrierile bisericesti și istorice, adâncirea acestora — fapt care-l duce la lărgirea orizontului lingvistic — prin acceptarea imensei cantități de material cristalizat în stratificarea celor 17 veacuri de evoluție pe care T. Cipariu (spre deosebire de școala ardelenă) i le îngăduia. De-aci și valoroasele sale lucrări: *Acte și fragmente...*; *Crestomatia sau anulete literare* și în deosebi acel *Arhiv pentru filologie și istorie* — care aduc la cunoștința cercetătorului texte de valoare neîndoielnică pentru cunoașterea dezvoltării limbii românești, *Crestomatia*, o icoană credincioasă și aproape completă a vechului scris românesc din toate provinciile transdanubiene, poate fi utilizată cu succes și astăzi.

1) Dr. Aug. Bunea: Amintirea lui T. Cipariu, Blaj, 1905.

2) Cuvânt la inaug. Asociației.
3) I. Bianu: Momente culturale.

Azi de cei cari vor să se mișteze în această chestiune

Dar Cipariu nu s'a oprit numai aici: la cunoașterea limbii vechi, la adâncirea istorică a graiului, el a adăugat, tot pentru prima oară, cercetarea limbii românești vorbite, pe timpul său, în toate dialectele, inclusiv cele sudice, adâncirea acesteia în spațiu până la cele mai îndepărtate posibilități.

Mă gândesc la acele modeste *Elemente de limbă română de pe dialecte și monumente vechi* care-i lărgiau atât de stăruitor cercetărilor și, fără să vrea, — văd înaintea ochilor acea bogăție de limbă românească măcinată continuu de vitregia timpurilor și răvășită de extensiunea teritoriului neamului nostru. Că, în felul acesta, Cipariu va fi ajuns la concluzia sărăciei limbii depe timpul său — nu e de loc de mirat. El punea deoparte o totalizare inexistentă și de valoare mai mult documentară — un întreg lanț de existențe linguistice, iar pe de altă, o singură fază, un moment static, ultima verigă a acestui lanț. Tot atât de freacă era și cealaltă concluziune care îi era destul de scumpă: preferința pe care o da aceleiași limbii vechi din cauza numărului neasemuit de mare de latinisme ce conținea.

Sunt tot atâtea concluziuni care dau pe față și calitățile și cusururile cercetătorului: pe deoparte, acel entuziasm, acea credință, acea asiduitate în lămurirea unei chestiuni prețioase, pe de altă, aceea greutate de a sesiza — cu toată pricepera realitățile care-i făceau să creadă că, totuși limba poate fi oprită, sau numai stânjenită în mersul ei, că omului de știință îi incumbă obligațiunea expresă de a-i de cu totul altă fizionomie, de a-i întoarce calea, făcându-l mai arhaic, mai bogat și — deci — mai apropiat de izvorul original. În feza de romantism acut pe care o prezenta, în bună măsură, filologia românească abia născându-se, aceste directe nu păreau numai firești, dar desigur acceptabile și practicabile. Astăzi ele, pe lângă că ne interesează istoricește, ne dau întreaga măsură a sufletului lui Cipariu, neclintit în idealismul său. Și pe deasupra: ne pun la dispoziție bazele sănătoase — în pragul cărora trebuie să începă (și abia cu Hașdeu vor începe) cercetările științifice de limbă.

Demnă de notat însă este metoda firească pe care Cipariu a urmat-o cu credință, clădind, pe bază de izvoare vechi și documente dialectale, acele „*Principii de limbă și scriptură*” în care „sunt grupate mii de exemple, de cuvinte și forme gramaticale”, atât de prețioase încât „romanistul *Mussafo* le-a sistematizat”, într'un articol: *Zur rumänischen Formlehre*, publicat în *Jahrbuch für romanische und englische Literatur*, t. X, pag. 353—380. (4).

În fine, ca o utilă încheiere a tuturor acestor cercetări trebuiesc privite gramaticile sale: una istorică (*Elemente de limbă română*,...) despre care s'a mai vorbit și — mai ales cealaltă — care-i încoronază activitatea scrisă din îndemnul Academiei române (creată, în acest scop, de Evangelhite Zappa), premiată și publicată de aceiași.

Este tot ce se putea mai cuprinzător, mai metodic și mai dogmatic, concluziunile luminoase ale îndelungatelor sale studii și cercetări în acest domeniu în care a

dat nu numai cel mai mult, dar cel mai prețios, cel mai științific

Natural că această acuitate îl ridică mai presus. După cum foarte bine o caracterizează d. I. Bianu, unul dintre elevii săi, prin ea el a căutat „*a forma a limbă literară... comună tuturor Românilor... (care să fie) pe deoparte cât se poate mai curățită de elementele... nelatine, pe de altă, din nou apropiată de latinitate prin reinvierea cuvintelor și mai cu seamă a formelor gramaticale uitate astăzi... la toate acestea adăugându-se neologisme din limba mamă, latină, când trebuința va cere... (iar) „ortografia acesteia să fie astfel întocmită, încât, printr'nsa, ea printr'un giulgiu transparent, să se vadă, cât se poate mai bine, originile latine” (4).*

E cea mai exactă sinteză a principiilor directoare ale acestei opere.

Intrucât privește valoarea, pentru sufletul românesc, a aceluia care a scris-o, mă voi mulțumi cu caracterizarea lui *Odobescu*:

„*Ca un puternic și activ agent al îndreptării și... descolțării incușământului în școlile române din Transilvania, ca un sprijinitor credincios și invariabil al drepturilor politice și sociale ale naționaliștilor române în straturile Austriei și Ungariei, iar mai presus de toate, ca scrupulosul cel mai erudit, cel mai adânc și cel mai scrupulos al cunoștințelor clasice și ca investigatorul cel mai așezat, cel mai logic și cel mai convins al urzinelor istorice ale limbii românești, au căși au trăit, au lucrat și au scris odinioară printre românii de dincolo de Carpați, Timoteiu Cipariu merită să fie laudat și admirat ca o figură ce răsară originală și simpatice, energică și măreață, printre bărbații de frunte ai întregii Româniimi”.* (5).

PAUL I. PAPADOPOI.

NOTE BIO-BIBLIOGRAFICE

Timoteiu Cipariu (sau mai exact: Tîpar), s'a născut la 25 Iunie 1805, în satul Pânade, lângă Blaj. Studiază în acest centru al culturii românești în școlile cărora se stabilește ca preot și profesor de filozofie și limba latină.

La parte activă la marea mișcare națională din 1848 și anume: la adunarea de pe „Câmpia Libertății” (3/15 Maiu) în calitate de secretar, după aceea adunare — ca delegat al națiunii la Împăratul, la întoarcere — ca participant la lucrările „comisiunii regnicolare” care urma să fixeze „raporturile dintre Ungaria și Ardeal” (A. Bunea), în același timp tipărește „Organul național”, (continuatorul „Organului luminării”), scris aproape în întregime de el și destinat, mai ales studenților filologice: „*Intâta publicațiune periodică, în toată românimea, scrisă întregă cu litere latine*”. (I. Bianu), Aici publică chiar (imediat după 3 Maiu, în primul număr) o descriere obiectivă și completă a memorabilei adunări.

În anii 1863—64 e ales deputat al dietei transilvane din Sibiu.

Între 1854—1875 este director al gimnaziului din Blaj, ocupând și diferite slujbe bisericești ca aceea de vicar general arhiepiscopesc, asesor consistorial, etc.

5) În „Gazeta Transilvaniei” 217, 1887. (citată de A. Bunea).

A fost, 45 de ani, canonic sau preposit.

A fost membru fondator și vicepreședinte al „Astrei”, până la 1877, când e ales președinte; deasemeni al Academiei române pentru care a lucrat cunoscuta „Gramatică”.

A fost membru ordinar al „Societății germane orientale”.

Pe lângă școlile din Blaj a lăsat 10.000 coroane — iar orașului vasta sa bibliotecă.

Moare la 22 August 1887, în vârstă de 83 de ani, în orașul care nu va putea fi deslășit nici odată de numele său.

Scrisori:

a) periodice:

1. Organul luminării, gazetă bisericească, politică și literară; Blaj 1847—48;

2. Organul național, gazetă bisericească, politică și literară; Blaj, 1848;

3. Anuales gymnasii gr.-cath... Blaj 1855, 1857, 1858;

4. Arhiv pentru filologie și istorie, Blaj 1867-1870-1872,

b) filologice:

5. Reflexii asupra ortografiei d-lui P. („Foaia pentru minte, inimă și literatură” 1838, No. 2, 3, 4);

6. Extract de ortografie cu litere latine: Blaj, 1841;

7. Despre creștinarea Românilor, Blaj (?) ;

8. Elemente de limbă română de pe dialecte și monumente vechi; Blaj 1854;

9. De latinitate linguae valachicae. Blaj 1855;

10. Compendiu de gramatica limbii române; Blaj, 1855;

11. Principia de limbă și scriptură: Blaj, 1866;

12. Sistema ortografiei, prezentată Academiei („Analele soc. Academice. Tom. I, 1869, pag. 88);

13. Gramatica limbii române. Partea I, Analitică, Buc. 1869; Partea II, Sintetică, Buc. 1877;

14. Despre limbă, suplement la Sintetică, Blaj, 1877.

c) didactice:

15. Știința sfintei Scripturi, Blaj, 1854. (Ed. II-a cu titlul: Istoria sfântă sau biblică a testamentului vechiu și nou pentru începători, Blaj, 1859);

16. Gramatica latină pentru cl. II, III, IV a gimn. după Schinagl, partea I. Blaj 1857; partea a II-a, Blaj 1860;

17. Elemente de filozofie, după Krug, Blaj, 1859;

18. Elemente de poetică, Blaj, 1860;

19. Purtarea de bunăcuvință între oameni. trad. Sibiu, 1863.

d) culegeri:

20. Acte și fragmente latino-române pentru istoria bisericii române, Blaj 1855;

21. Crestomatie sau analecte literare. Blaj, 1858;

e) discursuri:

22. Cuvântare la ocaziunea serbării școlare a gimnaziului din Blaj (în „Foaia pentru minte...” 1855, No. 8);

23. Discurs ținut la Adunarea generală a Asociației române transilvane. Brașov, 1862;

24. Cuvântul la inaugurarea Asociației transilvane, în Noembrie 1861;

25. Discurs asupra istoriei limbii române rostit la Soc. Academică, Aug. 1867. („Analele soc. Academice. Tom. I, 1869, pag. 18).

f) diverse:

26. Eclog pentru întoarcerea episcopului Lemeni, Blaj, 1832;

27. Umbre, poezii, („Foaia pentru minte...” 1855, pag. 59, 70) și diferite scrisori.

P. I. P.

4) I. Bianu, op. citat.

P O E Z I E

VICTOR EFTIMIU

A N N O U

Anul nou — acum — și ieri și totdeauna
Grăbiți se'ndeasă'n pragul veșniciei
Ușoară celuiilalt țărâna fie-i, —
Acestuia, din mirt îi impietiți cununa.

Copil acesta — duce 'nvățătura toată
A fraților ce s'u făcut străbuni..
— Gonit și tu ca mâine, du-te să'ncununi
A secolelor gloată!

Călătoresc ani după ani, pe drumul
Eternităților și scrumul
Atâtor vise arse ne-a rămas pe buze
Și'n veacul ce porni să ne'amenințe
Tot mai puține răsvrătiri și năzuințe
Tot mai puține călăuze!

Profeții au murit în Iudeea, legendar...
Câinele apostolilor nu mai latră
Sodomele renasc în fier și piatră
Și vinovații nu se mai prefac în stâlp amar.

Sbor catifelat în spațiu, an cu an
Albe păsări mari îndoliate
Altele cu sânge pe aripa care bate
Trec milenii'e'n haos, suveran.

Sburați, — dar încotro ? Cine vă mână ?
Oamenii, stelele, anii, — către care țel ?
Bătrână e planeta mea, bătrână
Și haosul e plin de fulgere de-oțel!

E P I L O G

În inima-ți, eu voi trăi pe veci,
Ca slovele 'nerustate,
Pe lespezile reci,
Pe lespezile vremii,
În cari ploaja bate,
La margini de poteci !

În trupul tău, mă vei simți oricând,
Sfîșietoare ghiară,
Iar amintiri, ca stropi ferbinți de ceară,
Ți-or arde fruntea, veșnic, picurând !
Ți-or arde timplele încărunțite,
De ani, și trudă,

Vor picura mereu,
Și nimeni, nu va fi ca să te-audă,
În ceasul trist și greu !

Imbrățișări trecute, ca un râu,
Ți vor cuprinde trupul gîrbov,
Iar sîrutările de erii, cu înflăcăratul briu,
Vor naște iar, cum nasc în primăvară, —
Din creanga moartă, flori de liliēcii,
Strivindu-ți gura.
În inima-ți, eu voi trăi pe veci !

ARTUR ENAȘESCU

SCRISORI ÎNTÂRZIATE

I

Ce trebi te țin în casă de nu mai ești prin lume.
De nu-ți mai porți încoace, ușor, piciorul mic,
Furatu-te-a ducă vr'un făt frumos din bazme,
Sau poate ești bolnavă și noi nu știm nimic ?

Ți-am înțeles tăcerea din ultimile zile
Ce au vestit Florarul cu ploii și norii de tuci,
Când nu puteai parcurge băltoace suburbane
Decât suită'n cărca schilavelor uluci.

Dar astăzi când în soare pe străzi întortochiate
Se întinde ca o gumă elasticul noroi,
Mai lasă doamnă vraja bogatei metropole
Și Luni de dimineață mai vino pe la noi !

.. Flăcău mai mare 'n curte, un prun, a spus că primul
Surâs al tău, venită, va fi al lui drept
Și trist în fața porții, căzuți de-atunci pe gânduri,
Te-așteaptă liliēcii să-ți pună flori în piept.

II

Mai plină, erii, de fast ca 'ntotdeauna
De când străbați foburguri proletare
— În mantă albă răspândind mirezme
De erin și violete 'mbătătoare,

Ne-ai apărut privirilor mirate
Și dornice de-aproape să te vadă;
Lucind în fundul clar al dimineții
Ca o statuie mică de zăpadă.

Simțind că ai să vii, în drepte șiruri
Câți-va salcâmi aureolați de soare
Din zori s'au pus la pândă prin răspântii
Ca să-ți aștearnă umbră pe cărare.

Și-accidental o vrednică albină
Zburând vioi ți-a dat într'una roată,
Crezând în mîntea ei, de bună seamă,
Că gura ta e-o roză parfumată.

CRISTIAN SARBU

R E T U R

de SARMANUL KLOPȘTOCK

Policandru își rostogolește undele de oc în careul imens și ospitalier al invitațiilor.

Un gigantic snop de crisanteme, surmărit în talia de cristal a unei glastre risătoare, își revarsă zâmbetul alb în grădina de aur a luminilor din tavan.

Prin oglinda convexă a pântecului ei de sticlă, trec grăbite fracuri înepicabile și toalete disperate.

Plafonul ancins își tremură ghirlandele, ciubucăria și desemnurile în apele parchetului.

Din fund, printre alte flori, profiluri și taine, se abate vijelia unui pian cu coadă.

O parte din ascultători, rezimați de buza albiei lui de abanos, își amestecă fals înșănarea tremurătoare cu cântarea oșoșită a pianului.

Un amator solitar, într'un colț de întineric, scoate dintr'un flaut a cărui fulgerare caldă adună în grabă câteva toalete vapoaroase, picuri domoale de plâns.

Câteva batiste ating, în treacăt, frunți scurse din frizuri extravagante.

Un actor abătut, psalmodiază verseturile sergentului Flambeau din „L'Aiglon” al lui Rostand.

Un invalid apronindu-si medalia sărută frenetic numetele actorului întretăcut, scandându-și mersul și poziția pe cele două călcăie de lemn.

O farfurie încărcată cu făinoase și cu alte meterezuri dulci, face brusc entuziasmul eroului de la Waterloo.

În apropierea unei perechi de fazani înamorați, cari își infolesc podoabele pe mătasea unei panopii, doi spadasi, cari sunt în același timp și boxeuri și foot-balisti și patineuri, își prepară obiectivul.

O toaletă mauve a prins miscarea și merge să-si remonteze ținuta în apele discrete ale unei console unde nu este văzută de nimeni și de unde privea el lacomă de orgoliu, îi cuprinde pe toți.

Un ofiter fredonându-si singur melodia în ritmul metalic al bolzilor din călcăiele lăcuite ale cismelor, experimentează un crâmpel de dans nou pe un crâmpel de loc, cuprins între două etajere încărcate cu bibelouri și două perechi de priviri arinse de admirație — etajerele ca și privirile așteptând voluptatea atingerii încălțăminteii jucătorului, pentru a-l pune la picioare admirația destoinetă printr'un zâmbet de sădăfuri sfărâmate eșit din prăbustrea etajerei.

Afară în geamuri, mormăe un salipgiu.

Gazda este în alb.

Un paradis alb îi învie mai accentuat albeata părului august înșulărit într'o rostogolire estetică de undulațiuni calculete.

În corsajul alb, doarme o mixandă albă.

În spuma albă a volanelor albe, fulgeră atlasul alb al pantofilor.

— În vara asta nu v'ați văzut la Mehadia?

— Am preferat Lido, răspunse prompt gazda cea albă, apăsând lent cu unghiele puricarului și arătătorului, extremele

fine ale buzelor care îi închid ermetic dantura, într'o rodie de fildes.

O chisea cu fructe glasate, toae salonul în două, în indiferența unanimă, pierind în perspectiva incendiată a adunării.

— Ați auzit? Gigelle se remărită — închipuiți-vă hal!

— Și mă rog care este fericitul?

— „Gigelle!

— Este vorba de o zestre fantastică!

— Nici gând! Venitul lui Gigelle e de nimica toată — deabia să-i ajungă de parfumuri și de manicură.

— Care Gigelle, frate dragă?

— Gigelle! Fata lui Tămăduianu, adoptivă — Tămăduianu care este rudă prin alianță cu Tămăduiescu — Tămăduiescu care a avut un copil în diplomatie, însurat cu una Tămăduianca, pe care a lăsat-o la Vichy, într'o vară, în plin sezon, cu ce s'a brodit pe ea și a fugit cu o aventurieră — Tămăduiasca, cu neamuri sus puse și care se trag și ele pare-mi-se tot din niște Tămăduiești!

— !!!???

Un gugluf pufos îngropat în ninsoarea parfumată a zahărului și bombardat în plin cu dragele de argint, împânzește zarea, trecând solemn din mulțimea pe care nu o tentează, într'o altă mulțime unde este așteptat cu înfrigurare.

— Domino în iatacul orange!

— ???

— Majonc în camera bizantină!

— ???

— Chemin de fer în camera de reculegere, sus în dreapta, la etaj.

— ???

— Pic-nic în antreul bleu!

— ???

— Șah în buduarul gazdei!

— ???

— Hîpodrom pe patru tablouri, în hall!

— ???

— Tombolă în camera de dezvoltare — toate numerele câștigătoare!

— ???

— Spiritism în sufragerie — surprizele anului ce vine!

— ???

— Faceți jocurile, domnilor și doamnelor!

— ???

— Apropos, ce face Sandy cu logodna?

Se vorbea despre Raul? Nu s'au luat încă? Intervine o doamnă necunoscută către o alta și mai necunoscută, dar amândouă perfect la curent, deși pe întineric, cu recentele cancanuri.

— Le-a jucat festa spiritismul de anul trecut!

— Nu a fost spiritismul ci altceva!

— Parol, mă faci curioasă! Ce anume?

— Nici o curioasă — măgar! Plecase

la băi, la Bughea, imediat după logodnă — natural fără... Sandy. Printre alte înșindșeli, îi lăsase fetei și o cutie cu plicuri de mătase ca să-i întretie dragostea la București. Dar la mijloc era un clenciu — omul avea în plus și o legătură ocultă, de pe vremuri — Frozi, Marcoava primise și ea o cutie cu plicuri, tot de mătase, pentru ca să-i întretie tot la București, colajul. La Bughea, antreprenorul hotelului îi dăduse o adresă greșită, așa ca să se afle în treabă, și pe care Raul o transmise vertiginos logod-

nicei, și bine înțeles și concubinei. Sandy adăogase — probabil suggestionată de o fatalitate — pe verso plicului primei scrisori, adresa ei dela București. Pentru curierul din Bughea adresa dată de antreprenor fiind fictivă, iar Raul, cu totul necunoscut în localitate, toate scrisorile s'au restituit, sistematic, lui Sandy, bine înțeles odată cu cele adresate de Raul lui Frozi, la București, ca unele ce mergeau spre Bughea, la un domiciliu inexistent! Desperat, Raul părăsește Bughea, luând pe rând socoteală, atât concubinei cât și logodnicei, de fantastica ingratitude de a nu-i fi scris o slovă, la care Frozi se blestemă amar asigurându-l de contrariu, în vreme ce Sandy plângea înăbușit, cu poata plină de scrisori restituite, pentru ambele neconsolate!

— !!!

— Epilogul?

— Despărțirea!

Doamna care povestește aventura și Doamna care asculta aventura, tremurau în faldurile scumpe ale toaletelor.

— S'au mai revăzut?

— Ultima dată, la REVELIONUL trecut.

Două pahare pline se ciocniră în întineric.

Două agrafe scumpe de metal scump, se înălțară, apoi își reluară demn locul pe piepturile celor două doamne cutremurate de spasmi violente. Băutura se opri în dreptul buzelor. Măinile paralizate susțineau cu anevoință crapele grele de cristal și la a douăsprezecea lovitură de ciocan în pendulă, covorul se îmbracă cu o lucire sticloasă a fărămăturilor celor două pahare sparte, în bezna miezului nopții care despărțea întâmplările unui an trecut, de-ale unui an care se apropia!

— Sandy, Frozi, ce-ați făcut acolo, — soro dragă? Ce s'a întâmplat? Mi-ați tras o sperietură de mi s'a oprit inima în loc! — cîrpi o doamnă în trecere, care nu-și mai găsea refugiul, înspăimântată de întineric și sgomotul neașteptat al celor două pahare sparte.

— Nimic! S'au spart două pahare de sampanie!

— Hei, am auzit și eu de zâna asta prefăcută acum în pasăre. Dar știu că până la ea mai ai de mers. Și pentru că te văd așa blând la vorbă socot că ești un om bun și-ți dau un sfat. Să mergi tot înainte pe poteca asta și ai să dai de un fierar. Fă-ți la el o mână de fier și pleacă apoi mai departe. Ai să întâlnești tot într'un bordei pe fratele meu care-i chior. El o să vrea să dai mâna cu el. Atunci dumneata să-i întinzi mâna de fier, ca să-ți rămână mâna adevărată teafără.

Fata mulțămii de sfat și plecă. Trecu pe la fierar își făcu mâna de fier și a ajuns la usa bordeiului în care se afla bătrânul cel chior.

Când dădu mâna cu moșneagul, fata îi întinse pe cea de fier, pe care o strânse de o făcu molotol. Apoi bătrânul își urcă nările mirosind parcă ceva și o întrebă:

— Ce cauți *voinică*-voinicele pe la noi?

— Ce să caut moșule, umblu după pasărea Leliana.

— Hehehei, mai ai de mers până acolo. Aruncă din răscrucea cărăr lor, pe aceea pe care ți s'arată un raktin înalt trăsmit. Ai să dai de un frate al meu și ți-o spune tot ce să faci.

Fata plecă și a ajuns și la acest bătrân care o întrebă:

— Ce gând te mână, *voinice-fată* pe aici?

Ea se miră că și acest unchiș o recunoscă. Apoi fata îi spuse că a avut un frate, care a plecat din porunca împăratului lor, să-i aducă pasărea Leliana. E rovești moșneagului semnele cu care s'au înțeles între dânsii și care acum îi arătasă că fratele ei e mort. Se ducea să-l scape și nu știa în ce chin.

Bătrânul îi răspunse:

— Fata moșului, dacă m'ai asculta și i scapa fratele și pe toți câți se află acolo.

— Ce să fac moșule?

— Anuci pe la spatela bordeiului și nu departe vei ajunge la Zâna Leliana. Înaintea porților ai să vezi niște stânci de piatră care după cum le arată și chiorul nu-s altceva decât oameni încremenți de vraja cântecului pasării minunate. Lângă stejarul stufoș vei vedea o fântână și din ea vei lua apă necepută cu care vei stropi toate stâncile. După asta du-te spre poarta palatului și pasărea Leliana te va simți și-o să înceapă a cânta frumos, frumos, cum n'ai mai auzit. Dar ținte minte dela mine, când ai să strigi, să zici de două ori Leliana, Leliana iar a treia oară *Chisel-Leliana*. Atunci din stejarul din pajiștea de lângă fântână o să răsară un voinic frumos care te va lua de nevastă. Din stâncile de piatră au să se ivească oameni printre care și fratele dumitale. Porțile se vor deschide și pasărea Leliana se va schimba cum a mai fost în zână și o va lua de soție fratele dumitale.

Fata mulțămii bătrânului și plecă. Cum a ajuns aproape de palat descălecă și făcu întocmai cum o învățase bătrânul.

Când încenu să se apropie de porți pasărea-Leliana o simți și începu a cânta dar fata strigă: Leliana, Leliana *Chisel-Leliana*.

Ca prin minuna porțile se dădură în lături, din stâncile de piatră începură a mișca oameni iar lângă umărul ei, fata simți răsuflarea caldă a unui voinic frumos ieșii din umbra stejarului. Fratele ei o îmbrățișă iar pe porțile

deschise vena către dânsii Zâna Leliana, Văzând-o așa de frumoasă băietul o ceru de nevastă. Apoi toți patru se pregătiră de drum.

Au mers ei cale îndehungată și au ajuns acasă. Când îi văzu tatăl lor se bucură cu lacrimi în ochi. După vre-o două zile de ospățare și odihnă au plecat tus-ratu să se plimbe prin livezile lor de pe malul apelor curgătoare. S'au urcat apoi în foșor și au început să cânte băietul la vicoară, fata la chitară iar Zâna Leliana din gură. Cântecul lor frumos cum nu se mai pomenise prin locurile acelea se ducea până departe, și-l auzi și împăratul.

Baba înlemni când ascultă și ea cântecul. Se gândi cum să facă ce să pună la cale ca să-i omoare, altfel ar afla împăratul și ar spânzura-o. Sfătui pe împărat să dea o masă mare.

Toțmai atunci fata cu bărbatul ei și băietul cu Zâna Leliana plecură la curtea împăratului, ca să se ia la întrecere în cântece.

Cum mergeau Zâna-Leliana se preschimbă iar în pasăre și le spuse: să nu gustă din mâncări și vinuri ori alte băuturi căci vor fi otrăvite de-o sgribțuroaică de babă.

Când sosiră, găsiră mesele întinse. Pasărea-Leliana se așeză pe tocul unei ferestre dela odaia, în care se aflau împăratul și oaspeții. Cealți trei: fata cu soțul ei și băietul rămăseră afară pe prispă. Fata, băietul și pasărea Leliana începură a cânta. Toți mesenii și împăratul au rămas uimiți de cântecul lor îngeresc. Și fata și băietul și pasărea Leliana cântau la fel de frumos. Baba nu știa ce să mai iscocească de ciudă. Se aplecă la urechea împăratului și-i șopti să-i cinstesească. Dar când paharnicul ajunse în fața băietului și a fetei: pasărea Leliana sbură cu aripi grele în falfăire și vărsă cupele cu vin și otravă. După un sbor pasărea Leliana se întoarse și începu a cânta din nou im-

preună cu fata și băietul. De data asta cântau și mai minunat și mai dulce, că oaspeții împăratului uitară să maimănânce și să bea și rămăseră cu ochii umezi gânditor: privind într'un singur loc, în care parcă vedeau un rai pierdut dintr'o lume necunoscută. Cum sfârși cântecul pasărea Leliana se făcu iar zână. Se apropie de împărat și-i ceru voie să ție o cuvântare. Și zâna începu:

— Înălțate împărate, eu sunt Zâna-Leliana iar băietul și fata din cerdac, care au cântat așa de minunat împreună cu mine, nu-s alții decât copiii Măriei-Tale. Băietul m'a luat de nevastă, căci eu toată inima ne suntem dragi unul altuia. Fata e măritată și ea cu voinicul cel frumos de afară. Mama copiilor și soția Măriei-Tale mucezește pe nedrept în umezeala temniței cu suflul și trupul fără pr'hană. Baba de încredere dela curtea Măriei-Tale a luat copiii și i-a dat pe apă, iar în locul lor a pus la sânul împărătesei pe cei doi melușei aduși de sub șopron, Măria-Tale ch'bzuește cum vei voi.

Baba când auzi se îngălbeni, începu să-i clănțanească dinți și voi să fugă, dar o sbugă și puse pică de se rostogoli lângă prag.

Împăratul dădu poruncă s'o bage într'un poloboc bățut cu eue în doaze și s'o poarte de-a dura până n'o mai sufla. Apoi să ungă polobocul cu păcură și să-i dea foc. După aceea împăratul își îmbrățișă copiii își scoase împărăteasa din temniță și dăruii feciorului și Zânei-Leliana împărăția ca să domnească fericiți. Aflând și megieșul de altă tura că fata și băietul pe care îi crescuse, prinși de pe ape, sunt fiii împăratului și dăruii fetei moștenire tot avutul lui împreună cu livezile și foșorul. Fata cu voinicul din umbra stejarului au rămas să trăiască în casele megieșului.

De atunci toți viețuesc în pace.

BELONI SULTANA-DRAGAN

POEME IN PROZĂ

COPILA

floare minună, rămase în umbra rușinei. Din gura-i trandafir sălbatec, curgeau șiraguri scilpitoare. Fulgerări de mânia desnădejdiei cumplite. Blesteme păgâne, înăbușite de suflul durerii adânci. Pe capul celui ce pleacă din pricina lipsei.

Isi încecă lumina ochilor în rău de lacrimi. Despovărare odihnitoare a inimii. Sufletul și-l scaldă în apele durerii. Și-l usucă în focul unei mari dorințe. Ingerul de pază nu mai veghează la căpătâiul inimii, care se frânge în sălbatecă rugă, strânsă în chinuri ca în lespezi de clădire.

Sbuciumul prinde aripi de grai ce umple chilia și zboară prin geamuri:

„Diavoli din iad să-mi sărute părul ce noaptea vrăjindu-l pateri amăgitoare. Să bicure bătrâni și tineri.

„Sprâncenle, două punți arcuite, să coboare privirea trecătorilor în primejdile tăcute ale ochilor: ei însăși doi sorbi de mare, să atragă cu farmec neînvinș în văltoarea patimei nebune.

Să mușc în fragede inimi cu doruri,

cari ard și ucid. Cu veninul dragostei de sătră să distrug tot ce-i tânăr în lume.

Și nădejdele înflorite să moară, otrăvite de suflarea mea.

Să fiu nebiruită în veci, copleșită de o singură plăcere: a nimicirii totale..”

Sub geam încremenise de mult un preot cu barba și pletele albe. Ruga păgână din casă îl oprise în drum, să asculte.

Trezit, luminat de o nădejde se întoarse grăbit spre palatu-i. Luă două pungii cu galbeni și porni în umbrele nopții, în tăcerea adâncă din uliți să le așeze în geamul spovadei. Doar hanul de aur era ispita de moarte.

Să cine-i mântuitorul? Părintele Nicolae, pornit să-și împletească, pe pragul veșniciei, cununa de sfinți.

Z. SANDU

ZAVRACU¹⁾

de MIHAIL LUNGIANU

Il chemă Ilie dela botez.

Numele lui d'acasă eră Afrăsinei; dar nu l-i cunoștea nimeni. Li ziceau toți Zavracu. De mic copil speriasse lumea cu blestemățile lui. Eră capul zavrăcimii satului. Ducea caii noaptea prin holdele gospodarilor în țarină, fură perje și alte pometuri prin grădini. Armata a făcut-o șase ani, că dezerta mereu. S'a însurat, dar și-a băgat nevasta cu zile 'n groapă. Se apucase de băutura, bea grozav. A vândut tot pământul, ce a moștenit de la părinți și a zălogit și p'al nevestei. Când împlinise nouă ani; s'a murit și băiatul, care-i mai rămăsese. De necaz, or de bucurie, că poate să vânză și a-verea lui, s'a îmbătat turtă. Abia a mers pân' la cimitir. Aci s'a așezat pe marginea groapei, cu capul la pământ. Gema, dormia, singur el știa ce face. În clipa coboririi cosciugului în mormânt, s'a ridicat în genunchi și se uita prost în vânt.

— Dumnezeu să-l ierte și să-l odihnească 'n pace! a zis preotul și au repetat toți vorbele, închinandu-se; numai Zavracu clătina doar din cap.

— Tu nu zici nimic Ilie?... îl dojeni slujitorul Domnului.

Ca deștentat din somn, își făcu și el cruce, mormănd:

— Dumnezeu să-l ierte...! și tăcu.

— Numai atât? întrebă fața bisericească. Și-i repetă vorbele: „Dumnezeu să-l ierte și să-l odihnească 'n pace!”

Și Zavracu, căznindu-se să spue și el cele rostite, repetă:

— Dumnezeu să-l ierte și să-l... să-l... ție pe sănătate!... o rupse el la sfârșit într'un fel și, și mătălmăi corpul într-o parte și n'atrăta.

De la groapă s'a dus la crăstnă și n'a mai ieșit din ea trei zile, când a plecat cu Aron, cu jidanul, la judecătorie, să-i vânză pământul, moștenit de la copil. Și apoi nimeni nu l-a mai văzut treaz multă vreme. Bea de dimineată până seara adecă până-l da crășmarul afară. Atunci mergea și se culca unde nimeria, pe prispă pe la câte un gospodar, prin suri, în clopotnița bisericii, când n'avea unde și ploua, or era iarnă. Fie din pricină, că găsia aci adăpost la vremuri rele, fie de povara, ce simția, că poartă pe sufletu-i, fie de dragul pomenilor se apropia tot mai mult de sfântul lăcaș. Nu era mort, pe care să nu-l bociască Zavracu și să nu-l potreacă până la mormânt cu vorbele: „Dumnezeu să-l ierte și... să-l ție pe sănătate!”, aruncând câte un bulgăre de țărăni peste sicriu. Ieșia la poartă printru cei d'intăi, să nu scape cumva împărțiala, bea rachiu de la toate vedrele, și, făcându-se că dă și el ajutor, scurgea paharele de la cei cari nu le goliau, chip să nu bea un după cel, nici să s'amestece băutura

rămasă 'n ele cu cea din vadră. La sfârșit pleca beat turtă. Se bălăncăia pe picioare, se ținea de câte un palan:

— Acu sunt bat! bombănia el. Să-mi dați pace! cași când i se puneă cineva 'n cale, să-i strice voea și cheful. Mergea cât mergea, până cădea undeva și dormia ca lemnul.

La cumetrii, la nunți, la fel. De la o vreme, ce i-a venit lui, s'a dus la preotul satului:

— Știi ce m'am gândit eu, părintce? Să mă bați ajutor pălimarului. Oiu trage clopotele, 'oiu purta praporele pe la morți, și 'oiu îngriji calu, și l'oiu mâna, când îi avea nevoie.

Preotului i-a venit să răză de hotărârea Zavracului; dar, ca să nu-l respingă așa d'într'o dată, i-a zis:

— Eine, Ilie, te bag bucuros, dar dacă te lași de băutura! Bisericii nu-i ertat s'arbă slujitor bețiv.

Zavracu șezu puțin pe gânduri, clătina din cap, apoi d'odată:

— Mă las, părintce!

— Ei, te lași! Vorbă să fie!... îi răspunse 'ndoit slujitorul Domnului.

— Mă las, zău! Să fie blestemat cine nu s'o lasa!

— Așa?... Bine! Atunci o să te primesc; dar să juri pe sfânta cruce și pe sfânta evanghelie, că n'o să mai bei!

— Jur, părintce!

— Și să-ți ții jurământul, c'apoi o fi rău de sufletu' tău, Ilie!...

— Îi țin, părintce!

— De nu-l îi ține și-o bate joc necuratul de sufletul tău!...

— Să-și bată, de nu-l 'oiu ține!...

Și l-a pus preotul în genuchi și, cu epitrahilul pe după gât, i-a citit rugăciunea de legământ, jurându-l. La 'ndemnat apoi să bată mătălmăi și să sărute sfânta carte și cruce, repetând de trei ori vorbele ce auzia.

Și s'a ținut de jurământ Zavracu.

Când l-a zărit a doua zi treaz lumea, nu-i venia să crează ochilor. Și mirarea era tot mai mare, când îl vedeau sătenii pe la morți, trăgând elonotele, ducând praporul fără să se clatine pe picioare și ne mai punând păcătura de băutura pe limba lui, la poarta bisericii. În loc de rachiu, cerea să i se dea însă totdeauna o pâine mai mult.

Pe colaci era el acum stăpân. Împărția cum se cădea: două părți preotului și una la dascăl și pălimarului. Lui îi venia de la toți câte ceva. Mânca pe la pomeni, să-i ție trei zile, mânca la pălimar, căruia îi îngrija de gospodărie, mânca și la preot, de câte ori îi cerea eapa, or i-o mâna la trăsura. Nu mai bea însă de loc. Nici pe vârful limbii nu mai puneă rachiu. Când vedea cum alunecă pe gălejurii la unii, curgând și gâlgâind, se strămba, se scu-

tura, ca de friguri și, dând din mâini, zicea:

— După partea mea să fie olerca pe toate drumurile!

Și a trecut vreme 'ndelungată. Zavracu' era om de treabă, în rândul lumii. Odată însă, după vreo zece ani, de la jurământul ce pusese, a mers cu preotul la oraș, cum mergea adesea și a șezut acolo vreo două zile, cât a ținut adunarea la care fusese chemat. Îngrijia de capă, îi da fân, apă, la grajdul hotelului, unde trăsese părintele. Incolo își omora vremea stând în poartă și uitându se la mișcarea orașului. Mic, liniștit toată săptămâna, Sâmbăta de la prânz incolo și Duminica era însă 'n fierbere mare. Se umpliau străzile de lume. Tare se mira el de unde iese atâta omenire: boeri, fete de casă, cătane. Mai ales cătane, grozav de multe se mai vânzoleau de colo-colo. Vorbiau fel de fel de limbi, după legile lor. Și-aduce aminte de când făcea și el armata, tocmai în Boznă. Tare-i plăcea să iasă când avea repaos și sărbătoarea la plimbare, să i se scurgă ochii, să cascade zura după sărbătoare.

Stând așa pe gânduri Sâmbăta pe la amiaz, când îi spusese părintele c'o să sfârșiască mai incolo, și să fie gata să plece acasă, se pomeneste față'n față c'un vechiu tovarăș de cătănie. Ajunsesse subofiter și se 'ngrășase cumplit. Trăia omul bine, mânca din plin, bea 'n lege.

Din vorbă'n vorbă, ajung într'o crășmă. Tovarășul poruncește două rachiuuri. Zavracu se strămbă și cere o limonadă. Ostasul râde însă de el:

— Ce, suguesți?... De când ai călcat pragu' bisericii te-ai și făcut sfânt?... Dacă bea părintcele, de ce n'ai bea și tu?... Zăriseră cu puțin înnainte pe preot la o masă, bând cu mai mulți inși. Se uitase Zavracu să vază de mai e rost de șezut, să poată să meargă puțin cu prietenul.

— Părintcele bea, că-i părintce, da' eu nu-s de cât ajutor de pălimar și nu se cade să beu.

Ajutorul de ofiter s'a pus pe răs și așa de strașnic râdea, că se zgâlțâna masa. Ii întinse paharul și-l îndemnă:

— Bea și taci!

— Nu beu, că-s juruit!

— Ai juruit, că nu mai bei, ce?...

— Ce să beu? Olercă!

— Da' aista nu-l olercă! Ii răchiu! Și nici răchiu nu-l. Aista-l secărică! Înțelegi tu?... Secărică! Și lungi vorba, după care-și linse buzele.

— Se-că-rică! repetă Zavracu.

— Vezi bine că secărică! Nu-i nici o lercă, nici răchiu. Bea și taci!

Zavracu gustă puțin și se scutură cu

1) Apare 'n volumul „Răncurle”.

TRECUTUL...

de GEORGE SCRIOȘTEANU

Fusese conac strălucit odinioară.
Un cuib românesc.
Iși înălța singuratic turnurile înegri-
te și zdururile cenușii, împopistrate cu e-
teră și via sălbatică.

Dăinuise vreme îndelungată, ascuns
parcă, între cei cinci peri bătrâni din
nima „Odrogului”, — un crânguleț de
ei și alunii, — unde făcuse boer Voicu-
leț, stăpânul, nunta cu duca Leanca.

Stăpânise puzderie de suflete cari se
hrăneau din truda muncii, pe cele șapte
mii de hectare ale moșiei.

Mi-amintesc cu tristețe...

E locul copilăriei.

Il revăd după ani și ani de pribegie.

Perii tot mai străjuiesc.

Din crâng doar câțiva tei răzleți, cu
ramuri plâpânde, schiloade, ciuntite de
vite.

Dar conacul?..

Gingii sângerânde, presărate cu dinți
stricați de cenușă, cari tăsnesc parcă
din pământ, punctând stacojia locul te-
meliei.

Apoi?..

Cenușa purtată aiurea de vânt. Si atât!

S'a întâmplat odată, de mult.
Vremuri de băjenie. Invrăjbiri și foa-
mete. Foamete cruntă și 'npilări...

Robii pământului se ucideau.

Lupta frate cu frate!

Conacele mândre și tot aurul lor se
mistuiau topite 'n făcări cotropitoare.

Jertfa atâtor păcate și nelegiuiri, din
funduri de văi, din vârfuri de dealuri,
în naluri de flăcări și jar, cerea drept-
tate, nedreptăți, până la ceruri!..

Torțele durerii, pornite din adâncul
beznei de veacuri, a robilor pământului
făgăduinței și bacșifului, aureau nopți
albastre, primăvăratice...

Atunci s'a mistuit și el.

N'aș mai fi cunoscut nici locul, dar
mi-au vorbit perii.

Bieții bătrâni! bolnavi, buhățiți, mi-au
tălmăcit trecutul.

Și altceeva: nucul.

El, străjerul din poarta conacului,
prietenul și ocrotitorul copilăriei..

Când l-am revăzut, am tremurat.

Inima bătea să-mi spargă pieptul.

M'am apropiat timid.

Dar el m'a simțit, și-a fremătat ușor,
discret, lin, ca'n alte vremuri, deși aripa

tăcerii cădea greoaie și apăsătoare în
ziua aceea de jar și lumină vie.. vie!..

Mă recunoscuse?

Nu știu!

Adică de ce n'ar vorbi? Nu sunt oare
ființe?

Viața de vie nu plânge când o tai? Nu
sufere și ea? Nu-i curg lacrimi de du-
rere?..

Nu pot răspunde nucului, Buzele tre-
mură pe buza încheștată, sufletul e gol și
pustiit. Nu găsesc nici un cuvânt.

Nimic.. Nimic...

Durerea învinge.

Sufletul se zbuchimă strâns în lanțu-
rile amintirilor.

Ochi-mi dogoresc: ard trecutul, mort
deapururi!..

Ei alergară înflăcărați dela peri la nuc;
dela nuc se întorc înapoi, cu mulți ani
înapoi, când în locul paraginei triste de
acum, cripit zglobiu de copil, alintat de
două măicuțe și de doi tătuci, răsuna,
din zori în amurg, în inima „Odrogu-
lui” și 'n falnicul conac gospodăresc,
unde viața gâlgăia, puternic roștă...

de friguri. Tovarășul îl indemnă ră-
zând:

— Ci bea, omule, doar n'ți fi copil.
Par'cau bei întâiași dată.

Și Zavracu bău paharul întreg. Osta-
șul îl umplu din nou și mai ceru un
șip. Incepu să spue o poveste din tim-
pul cătăniei lor. Aducerile aninate a-
prinseră voea bună 'n sufletele amân-
dorora. Și voea bună aștepta să fie dez-
mierdată de... secărică. Si au băut, au
băut, până n'au mai știut de ei. După
ce s'au cherchelit, a prins Zavracu curaj
și a început să porunciască ei:

— Mai ad-o un șip! Încă unu'!

Când a fost la plată n'a avut nici
unul, nici altul bani. Ajutorul de ofițer
se uită și arăta la ajutorul de pălmar,
acesta la cellalt.

— Plătește tu că iei și de la morți și
de la vii!

— Ba tu că 'ți și curge și pică! S'au
luat la bătae întâi între ei, apoi amân-
doi cu crășmarul și cu băeții lui.

S'a cerut ajutor, au fost duși la po-
liție.

Pe seară, când să plece Părintele,
s'ajungă la timp acasă, să facă vecernia.
ia pe Ilie de unde nu-i. Cată-l ici, cată-l
dincolo, a aflat în sfârșit de isprava lui
și a mers de l-a scos din arest, plătind
băutura.

Și au plecat acasă, cam târzior, cei
drepți, dar au plecat. Era 'n toamnă. Se

culegea păpușoiul pe câmp. Se lăsase pu-
tină răcoare, dar nu era frig.

Prectul inhămasse singur eapa și o
mâna acum el. Vizitiul sta 'n fund. Nu
l-a certat, nu i-a zis nimic; l-a întrebat
doar pe la o toamnă de vreme:

— Toate trec, toate se iartă. Ilie: dar
cu jurământu' cum rămâne?..

Zavracu a tăcut ca peștele 'n bors. A
simțit însă că-l străbate un fior. Și s'a
zgâlțânat din tot trupul. Și din zgâlțâ-
nat s'a trezit și, dându-și seama de ce-
eace făcuse, a început să tremure. Și a
tremurat tot drumul.

Se lăsase noaptea peste fire. Se sim-
ția și răcoarea din ce în ce. De jur îm-
prejur tăcere adâncă. Se țeseau taie
parcă 'n văzduh.

Trecând pe lângă o cruce, la o răs-
pântie, unde străjuia pentru ajutorul
celor țari în credință și neprihăniți la
suflete, Preotul s'a ridicat în picioare,
și s'a închinat. Zavracu a dat și el să
ducă dreapta la frunte; dar n'a putut.
Parcă cineva îi ținea mâna.

— Bău părintce, de sufletu' meu! băi-
gui el.

— Crez, Ilie, crez! Dar cine-i de vină?..

— Necuratu', părintce!

— El Ilie! Te-a supus!

Și emul începu să simță fioruri dese
și tremura tare, tot mai tare.

La mijlocul căii dintre oraș și sat, în

vârful unui delușor, preotul a oprit eapa
să răsuflă. Când s'a uitat la Zavracu,
l-a văzut răsturnat în trăsurică. Soco-
tind că la ajuns beția, îl scutură d'un
picior: el se zvârcoli puțin și gemu 'n-
fundat.

Ajuns acasă, l-a lăsat așa și a deshă-
mat singur eapa, a dus-o la grajd, i-a
dat fân. A mers apoi la biserică să facă
sfânta slujbă de seară.

La ziua, dând să-l trezească, n'a mai
mișcat de loc. Sucindu-l, uitându-se bine
la el, a băgat de seamă că era mort. A-
vea limba scoasă și unghiile vârâte în
gât.

1921 August.

MIHAIL LUNGANU

Critica literară

FILOZOFIE ȘI RELIGIUNE

de ION FOTI

După cum creerul, prin nenumeratele fibre nervoase, conduce cornul, tot așa — prin analogie — cei dinți cugetători ai lumii, au căutat un element diriguitor pantocrator al naturii și pornind dela punctul de vedere Kantian — înainte de Kant și de toți filozofii — au aplicat legile diriguitoare ale intelectului asupra contingenței lor inconjurătoare: au atribuit fenomenelor, unitate, multitudine, relativitate, în timp și în spațiu.

Astfel Thales milețianul a găsit că elementul generator a toate este apa și lui i se atribuie faimoasa maximă, după arderea patriei sale — când toți fugiau, luând fiecare ce putea, — el, cu mâinile goale, răspundea celor ce îl întrebau curioși de ce nu și-a luat cele trebuincioase: omnia mecum porto (maxima se citează în latineste, cu toate că Thales nu știa pe atunci această limbă și-a spus-o pe grecește). Inseamnă că bogățiile adevărate sunt cele ale spiritului și nu cele lumesti.

Astfel s'a săpat prăpastia între spirit și corp (Brahmanii și Budha introduseră de mult în Indiă această concepție spirituală).

Focul lui Heraclit și Pantarhei — ca o consecință a evoluției omenestii în sens fatalist — ca și aerul n'au adus un element nou până ce marele Anaxagora cu noia al său — Inteligența Supremă care mână și înfrânăază totul — a rupt în două preocupările filozofiei: în pur spirituale și în empirice.

Platon a mers spre spirit, eterizându-l, despărțindu-l de corp. Democrit, prin imensa diversitate a atomilor, a căutat să dea o explicație empirică compoziției cornului nostru.

Astfel până în timpurile mai noi se exercera gimnastica spiritului și nu se interesa nimeni de ceea ce am zice, astăzi, pragmatism (nu în sens filozofic).

Are vre'un rost filozofia în viață? dar religioasă? De sigur că da și ce importantă încă! Pentru a da o valoare fanțelor vieții, recurgem la filozofie sau la religioasă.

Dacă n'am crede că toată truda noastră are o răsplată, că toată suferința o alinare, tot efortul o destindere plăcută, n'am mai face nimic, o lene binecuvântată, prin satisfacerea instinctului, prin potolirea pofteilor, ne-ar aunge spre a trăi traiul animalic al tuturor viețuitoarelor.

De aceea cei mai aleși fii ai omenirii au strigat semenilor să se reînalte spre ei, spre marile lor concepții, să-și ridice ochii de pe pământ spre infinita boltă a cerului să se iubească — căci s'au urit și s'au sfâșiat în todeauna — să trăiască frățeste.

Unul din ei s'a născut la Capilavasto, în mijlocul dezastrelor, urei și sfâșierii dintre caste, un al doilea în Nazaret, într-o epocă de apăsare groaznică, în totu putreziciunii credințelor, când nu era nici dreptate, nici dragoste, nici sură

pe pământ pentru mulți: în acea clipă s'a provocădit cuvântul salvării printre cei slabi și fără apărare și a pedepsei fără răscumpărare a celor puternici și răi.

Religia vine ca salvatoare într-o societate în descompunere și îi dă germenii spirituali ai vieții noi.

Filozofia are un caracter mai individual sau corespunde necesității unei elite.

Sinteza tuturor descoperirilor, ea curată, pe lazele științei, să descopere raporturile dintre fenomene, să studieze legile Intellectului, evolutivă, ea este în legătură cu spiritul epocii: spiritualistă, pozitivistă, intelectualistă, pragmatistă în toate erocile și în toate țările corespunde unei necesități și unei preocupări a momentului.

Surorii gemene Filozofia și Religia, răspund eternelor și nerezolvelor întrebări ale Minții: unde mergem? pentru ce ne năstem? ce e moarte? ce rost are viața?

Religia le spune oamenilor, este Iad și Paradis, Fapte bune și Rele, Dragoste și Ură;

Filozofia: suntem un organism care, care din infinita varietate de organisme ce trăiesc în natură, Măsura tuturor lucrurilor este omul sau Intelectul (Protagora) Dela acest enunț, pornește Filozofia Kantiană în criticismul său și sfârșeste Wundt cu sinteza sa creatoare, Bergson cu elanul său vital.

Din toate sistemele filozofiei îți alegi pe cel ce se înrudește mai mult de tine: oamenii de știință sunt pozitivisti, artiștii Kantieni și Bergsonieni, majoritatea intelectualilor eclecticii.

E un lucru constat că moralistii au răsărit în erocile de decadentă a moravurilor și n'au contribuit de loc, prin prezența lor, la ridicarea nivelului moral al societății.

Ce este moral și ce este imoral dacă punem omul în seria generatoare animale? Nu e locul să răspundem acum la această întrebare.

De altfel o maximă este o cugetare trăită o experiență personală, care dă putință de reflexe unora să-și ameloreze moravurile, luând-o ca model: dar nici odată normele de morală sau percepțele n'au contribuit la înălțarea unei societăți în descompunere.

Numai fantele antrenarea, exercitarea continuă a virtuții, poate să dea specimenii folositoare omenirii.

La ce va folosi Symbaritului de astăzi maxima de mai ios a lui Marcu Aureliu:

„O, Univers! Tot ce ne dăruiești ne este pe plac! Anotimurile tale fmi sunt binevenite. Tot ce-mi aduc anotimurile e pentru mine un fruct copt. Totul vine dela tine, totul este în tine, totul se reînforcează în tine!..”

Mai departe:

„Ieri erai un simplu gemen, mâine vei fi cenușă. Să trăim, deci, aceste scurte clipe din viață, rămânând pe voia na-

turii noastre; să ne supunem disoluției noastre cu bună voință ca și măslin coaptă care, picând de pe pom, pare a binecuvintează pământul care a hrănit-o și aduce mulțumiri pomului care a produs-o”.

Sau:

„Fii ca o stâncă înmotriva căruia s lovesc și se sparg neîncetat valurile mării. Ea rămâne nemiscată și în jurul e toată furia valurilor se risipește neputricioasă”.

Acest minunat stoic, trăind într-o epocă decadentă în totu deravării celor de acasă și din Societate, scriind într-un cor în tabăra care lupta în contra Marcomanilor în apropiere de Viena de astăzi, își făcea datoră către patrie, bolnav de gută, cu sufletul creștin și c energia romană.

Marcu Aureliu credea că „omul creează pentru a face binele, făcând binele nu și-a îndeplinit decât chemarea”. Pe căm Nietzsche¹⁾ spune că au trebuit inventate cele mai groaznice pedepse, spaimă Iadului pentru ca omul să-și înfrân instinctul și să devie civilizată”.

Marcu Aureliu nu este un filozof a multimi. N'a fost înțeles nici odată de multime: cel mai nobil suflet al omenirii, cum îl proclamă Tertine. Numai câțiva se apropiere — înainte de el și după dânsul, de piscul cugetării sale morale care pe lângă Socrate, Pascal, formează și șirul Himalayei filozofice.

„Ori unde apare filozofia, peste tot lasă urmele sale binefăcătoare. Tot ce se a ținge de dânsa, se altoeste cu germenii virtuții. Ori unde le străbate, atmosfera devine blândă și armonioasă. Amicțiile pe cari le crează sunt inspirate numa de sentimente nobile, gândurile înrăuri te de dânsa sunt înălțătoare”.

E destul să ne gândim la pleiada de eroi filozofi ai stoicismului spre a ne convinge de strălucitul adevăr al aceste maxime.

Iată un alt aforism reprezentativ din viața practică!

„Viața simplă este fiica înțelepciunii sora cumpătării și mama libertății!”

1) Vezi Genealogie zur Moral.

note

Editura „Scrisul Românesc” va pune în vânzare în luna Ianuarie o nouă lucrare a scriitorului ardelen I. Azărbici: „Dolor”. E înfățișat cu multă pătrundere, sbuciumul sufletesc al unui om în fața suferinței.

Volumul va apare în superioară execuție tehnică.

De același autor a apărut în italienește, în traducerea d-rei Nella Collini, fr editura La Nuova Italia, volumul „Dua amori”, între traduceri îngrijite de d. Claudiu Isopescu.

plastica

EXPOZIȚIA H. AESCHER

(SALA REGINA MARIA)

de LUCIANA NEGULESCU-OLT

Teama de câștig mult și eștin a adus incoherența sufletească a modernului și ca firească urmare în domeniul artei o degenerată răsturnare a tradiției. Artiștii vor să lucreze mult, cât mai mult și neglijând frumosul fac din artă un refugiu al nechemaiilor.

Și totuși... arta nu poate muri. În fuga aceasta după noutate cu orice preț datorită artiștilor nu prin temperament, ci ocazionalilor pripășiți în tagma lor, în-

aduce de acolo și din împrejurimi o întreagă serie de tablouri cu tot ce are cetatea mai frumos și mai sfânt :

Subiecte luminoase, vesele și involte ca zilele de primăvară, din care țâșnește un farmec mistic de pietate adăucă.

În operele sale trăește cerul de pastel al răsăritului, pe care abia zărești un fir cel de nor alb coloritul pitoresc al moscheilor și al minaretelor; biserici, morminte umbrite de chiparoși și de curmali și peste toate domnia soarelui luminos și dogoritor. „Via dolorosa” cu procesiunea ei de credincioși, ca și cele „două înfățișări ale moscheii lui Omar” ilustrează aceste realizări. Lângă ele vin să se alătura „Haremul părăsit”, „Mormântul unui profet din Tiberias”, „Mormântul Rachellei” și cele două peisajuri ce reprezintă aspecte de primăvară prin partea locului. Subiectele sale sunt astfel reale. Fîntîna sau bun simț e depășit însă de simțirea lui artistică care îl face să adauge ceva dela sine modelelor și le imprimă acea delicată vervă sensibilă.

Dar sub tot acest ansamblu de o semănătate puțin melancolică și misterioasă simți fluturând sufletul artistului, care și-a găsit în aceste beții luminoase puterea de înfățișare a optimismului lui întreg și sănătos, susținut de o sfântă încredere, încrederea în divinitate.

Jocul lumii devine excelent în interior. De unde în aer fier jocul de umbre și lumini colorate se reduce la o stilizare a realității atât cât îi poate ea da. În interior totul se schimbă. Aescher centralizează lumina într-un punct care-l interesează și care de obicei este și cel mai important. „Altarul capelii Sf. Elena” ilustrează această observație. Bolți umbrite ascund un centru luminat — altarul. Aescher a prins minunat nuanța de evlavie ce te cuprinde în fața măreției sfinte.

„Mausoleul lui Christ” este însă o capo d'operă în fundul unei biserici o criptă peste care cade o ploaie de raze galbui. Grandoarea rece și măreția sfântă te pătrunde privind tabloul și te îngenuche alături de credincioși.

„Interiorul bisericii din Ghetsemani” îl întreacă însă pe toate. Un interior de marmură în fundul căreia este altarul cu piatra atinsă de Christ; totul plutește într-un violet transparent de noapte fermecătoare, lumina poleește marmura și o face să strălucască în fășile de raze strălucitoare.

În felul cum luminează interiorurile Aescher are ceva din școala lui Rembrandt și totuși număi ca direcție, căci acest artist își are partea lui de originalitate. Cât despre mijloacele de realizare în formă ele sunt foarte bogate și pline de variație. Aescher are un penețru până la minuțiozitate, fără să ajungă însă la tipicizmul pictisitor și banal. Coloritul este viu, clar, și păstrează

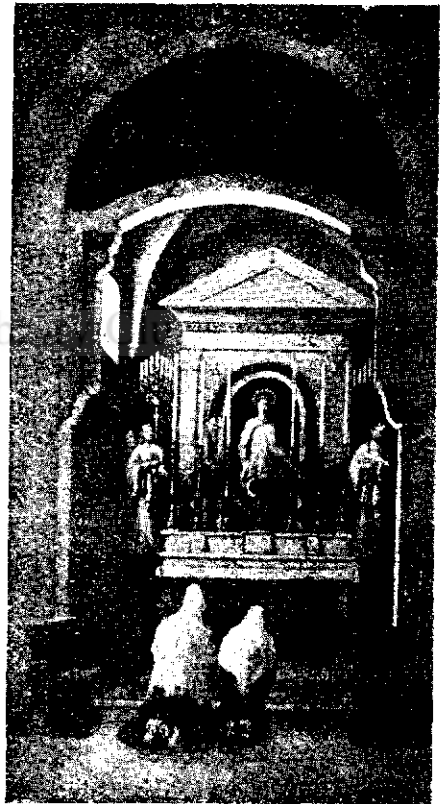
ză linia realității, căci artistul are o adâncă intuiție a vieții.

Dar ceea ce face farmecul acestei opere este cum am mai spus, puterea de a prinde și de a stiliza lumina externă precum și modal de a lumina interiorurile. Aescher poate fi cu drept cuvânt supranumit „luministul” vremurilor noastre ca altădată Claude Lorrain.

Opera lui Aescher îți răscolește sufletul și te îndreaptă spre optimism și

H. AESCHER : Procesiune pe „Via Dolorosa”

H. AESCHER : Altarul Fecioarei din biserica dela Betleem

tâlnești adesea și pe adevărații maestri.

În rândul acestor maestri, este și pictorul Aescher.

Acest artist ne-a cunoscut și ne-a înțeles, cu toate că e un străin. După ce ne-a arătat cu prisosință timp de 20 de ani (de când e la noi în țară) bogatele resurse sufletești și mijloacele lui de pătrundere a tot ce e frumos în mediul românesc, n'a mai putut suporta jugul unui singur câmp de inspirație.

Frământat de gânduri mari, talentul lui nu-și găsi astămpăr decât în vrăjitul Orient. Dragostea lui de lumină nu și-o putea mulțumi decât în beția soarelui de acolo.

Dar ceea ce l'a fixat la Ierusalim a fost splendoarea divină a vechii cetăți. El ne

aceasta cu atât mai mult, cu cât, pretutindeni ne izbim de atâta urâțenie adusă în artă.

Într'adevăr tablourile lui Aescher ne mângâie, ne consolează, ne înveslesc și cum puțin oameni urmăresc aprecieri critice reci și abstracte, iar cei mai mulți simțire caldă și vie, e dela sine înțeles că opera lui își ajunge chiar rolul educativ.

Cu aceste însușiri Aescher este și va rămâne un bun maestru care păstrează tradiția fără ca totuși să fie un inapoiat. El însă știe să stăpânească furia modelului găsind noutatea nu în hidoase realizări ideologice, ci în subiecte puțin explcate în care primează forma culoarea și lumina și numai apoi ideea.

aşa şi-aşa...

LUI MACEDONSKY îi este închinat şi ultimul număr din „Orizonturi noi” (6—7), care se deschide prin scurta caracterizare („Un poet al frumosului”) semnată: G. Bacovia. Omagiul mai cuprinde: un autograf al lui Macedonsky (Romanța Frunzei de Chiparos), poezia „Fol” a aceluiaşi şi caracterizarea bibliografică a d-lui C. St. Cazacu.

POEZIA, în acelaşi număr, este reprezentată prin cele două strofe de un lirism bicinitor şi melancolic (Vobiscum) ale d-lui G. Bacovia, reflexiva „Simfonie de seară” a d-lui C. St. Cazacu, satirică „Jertfa ta” de d. C. Ionescu-Olt, simbolicele „Pătrunderi” ale lui G. Talaz, turburătoarea carte a lui Radu Gyr şi minunata „tălmăcire din Cahul” („Să trăim, o. Lesbie...”) a d-lui G. Murnu. Ca poezie, prin urmare, numărul stă bine.

DESPRE SCRISUL CELOR MAI TINERI, vorbeşte d. prof. Mihail Dragomirescu, în acelaşi revistă. Iată câteva idei:

„In zarva acestei anarhii a început să ni se aştepte lumina generaţiei nouă care ne-a dat, de pildă, pe poeţii: George Dumitrescu (care)... reprezintă sentimentalitatea luminoasă: Radu Gyr... fantazia bogată şi plină de sevă şi G. Talaz, gândul greu de mireasmă mistică”.

Despre cenaclul:

„...dacă e vorba de un cerc în care să domnească sinceritatea, obiectivitatea şi competenţa, lucrurile se schimbă. Un asemenea cerc poate face trei servicii: întâi, desnădăjdieste din vreme pe cei cari, se aruncă de literatură, fără să aibă o adevărată vocaţie; al doilea, face o selecţiune a lucrărilor, punând în prealabil la cos tot ce nu poate atrage admiraţia adâncă a cercului, şi al treilea, exercită o salutară influenţă în privinţa corectării lucrărilor care, având calităţi, întesc la perfecţiune...”.

PROZA ACELUIAŞI NUMAR e semnată: Terasa alba (poeme) de Agata G. Bacovia; Vestitorul furtunelor de Al. Cazaban. Critica literară: Sm. M. Vizirescu, C. St. Cazacu, Paul I. Papadopol şi Pan. M. Vizirescu.

Cu un cuvânt: ne găsim în faţa unui număr care a trecut de pragul intenţiei lor şi a ajuns la acela al realizărilor corecte. Păcat de unele erori tipografice.

Că **VITRINA LITERARA** a apus — ni meri nu se miră. Toată lumea se întrebă totuşi:

Cum rămâne cu promisiunile din primul număr? Şi:

Cum s'au putut aduna acolo şi destui scriitori cu autoritate.

Intrucât ne priveşte am prevăzut-o: o publicaţie condusă de oricine, nu poate dura.

SĂRBĂTORIREA „pensionarilor învăţământului primar” o face ultimul număr (8—9) al revistei „Şcoala română”.

Se spun cuvinte meritate despre d-nii: C. C. Văleanu, D. I. Pomponiu, Gh. Tă-

năşescu, Gavril Niculescu, Const. D. Condurăţeanu, Ioan N. Busuioac, Marin Marinescu, Ion C. Florescu, Nicolae Petrescu, I. Vlasie, Dumitru Nişescu, Chirion Adămoiu şi d-nele: Smara Gheorghiu, Maria V. Timuş, Alexandrina Păltineanu şi Alexandrina-Lainici, semănători în domeniul modest al învăţământului primar, îndrumători culturali, autori de manuale şi chiar scriitori cunoscuţi.

BULETINUL CĂRŢII ROMANEŞTI aduce, în No. 9—10, pe copertă, portretul scriitorului Th. D. Speranţia, autorul romanului „Început de viaţă”. Amintim, dintre ultimele volume apărute, prevăzute în acest număr:

Iorga N.: Oeuvres inédites de Nicos Milesco;

Al. Vlahtuţă: România pitorească, ed. VI-a;

Maniu Adrian: La gravures sur bois en Roumanie;

Dragomirescu M.: Dialoguri filosofice: Integralismul;

Codiu Rădulescu C.: Literatură, tradiţii şi obiceiuri din Corbi Muncelului;

Coşbuc G.: Poveşti în versuri;

Dumitrescu I. N.: Vorbe de demult;

Al. Odobescu: Opere complete, vol. I, ed. IV;

Davilla Al.: Vlaicu Vodă, ed. V;

iar la „Ultimele noutăţi”;

Liviu Rebreanu: Crăişorul;

M. Codreanu: Turnul de fildeş;

Al. O. Teodoreanu: Măscăriciul Văla-tuc;

G. Ibrăileanu: Studii literare;

Lucia Mantu: Umbre chinzeşti.

BOGAT ŞI VARIAT ultimul număr din „Ecoul” (9—19) care ne aduce colaborarea d-nilor: I. Sân Giorgiu (Literatura şi viaţa); V. Eftimiu (La Luvru); Radu Gyr (Seară de totdeauna); Const. Goran (Palatul din basme), gen. I. Manolescu (Idealul nostru după întregire); Dragoş Protopopescu (Din Oscar Wilde); I. A. Basarabescu (La nouă ani); C. Rădulescu-Motru („Cristalizarea” lui Stendhal); Paul I. Papadopol (Inaugurare), etc. În general ni se dau: versuri, proză, studii, fragmente, caracterizări, cronici variate, articele.

Fireşte că, în cele 10 pagini, se pot străcura şi multe lucruri, odată cunoscute.

E şi acesta un serviciu, mai ales când ele merită răsplata reîmprospătării.

DIN POEZIILE N. BELDICEANU-TAL publică, în ultimele numere „Cultura poporului”. Sunt rânduri pline de viaţă în care nota descriptivă se îmbină — de minune — cu sentimentalismul romantic. O republicare a lor în volum n'ar putea decât să folosească.

„BULETINUL CĂRŢII ROMANEŞTI” aduce, pe coperta N-rului 11, portretul d-lui C. Ardeleanu, autorul romanului: „Am ucis pe Dumnezeu”. Spicuim, depe cele 20 de pagini ale acestui număr, câteva caracteristici nouăţi: traduceri în limba italiană: Caragiiale I. L. — II divorzio; Brătescu-Voineşti Al. I. — Nicolino Bugia; Patraşcanu D. — La signora Cuparenco; Petrescu Camil — La

pozia di Andrea Pietraru; Rebreanu Liviu — Servilia; Caragiiale I. I. — Una lettera smarrita; Idem — Mala sorta.

„Buletinul cărţii româneşti” e din ce în ce mai trebuincios — prin serviciile preţioase pe care le aduce literaturii româneşti.

D. DR. C. I. PARHON DESPRE LITERATURA. („Ad. literar” 471): „În cei din urmă zece ani, scrisul nostru s'a deşteptat la o viaţă nouă. Se lucrează conştiincios. Romanele devin din ce în ce mai considerente şi mai numeroase. Nuvela se ridică la nivelul celor mai buni scriitori abuzenţi. Poezia, altoită pe butaşul nouilor curente, nunumai că n'a dat greş, dar atrage o înălţime de fineţe care ne dă surprize în mânăuirea limbii noastre literare”.

UN SAVUROS STUDIU asupra marelui poet latin Lucretius, publică d. prof. I. M. Marinescu în aceeaşi revistă. Se fixează cu folos câteva momente din viaţa romantică a acestui artist, cel mai mare poet filosof al timpurilor vechi al cărui sfârşit a fost atât de sfâşietor:

„Podul e plin de lumina albă a lunii. Lucretius ocheste un cuiu înfip în perete. Isi desface snurul de mătase care-l înnoadă tunica şi, făcând din el un laţ, îl leagă de cuiul de sus. Cu seninătatea unui înţelept îşi petrece laţul după gât şi rămâne suspendat în aer.

„Un suspin, câteva spasmiuri şi cel mai puternic talent al Romei a sburat în neantul pe care îl cântase şi îl dorise atât de mult”.

Şi iată şi sistemul său filosofic: „...fîrea s'a alcătuit din atomi şi e condusă de legi fixe şi neschimbătoare. Nu zeli o conduc, fiindcă ei nu există. Sufletul e alcătuit tot din atomi şi el pierce odată cu corpul. Prin urmare nu există o viaţă viitoare şi teama de moarte e o copilărie...”

„Omul s'a născut slab şi neputincios şi a luptat îndelung până să ajungă la starea de acum. Soarele, luna, fenomenele cereşti, cutremurele, vulcanii, epidemiile aducătoare de moarte, toate acestea se pot explica şi pricepe uşor Divinul Evidur ne-a făcut să cunoaştem toate tainele acestei lumi şi deaceia el merită să fie zeificat de către toţi. Cine cunoaste aceste taine va fi înţeleptul fericit şi va fi întocmai ca acela care priveşte din casa sa, cum pe valuri furtuna trece, se şbate o corabie ameninţată de înec. Să-ţi procuri totdeauna senzaţii plăcute, să te feresti de orice durere să stai departe de viaţa publică şi de necazurile ei — dată adevărată fericire”.

Fireşte că aceste lucruri trebuie să facă parte din bagajul sufletesc al fiecăruia.

P. I. P.

A apărut în editura „Cartea Românească”: Cunoştinţe foloştoare Seria C. No. 38. „Anastasia Şaguna”, de Dr. Ioan Lupuş.

Preţul Lei 5.—

Tot în aceeaşi editură: „Turnul de fildeş”, roman de Mihail Codreanu.

Preţul Lei 60.—

literara

o seamă de cuvinte

Când s'a montat la teatrul Gaité „Le Massacre des Innocents”, povestește actorul Colbrun, am fost distribuit să debutez în rolul „copilului inteligent”.

Văzând pe un prieten nedumerit cum ce ar însemna copilul inteligent, se oprește din povestit și îi explică :

— Copilul inteligent este un personaj din piesă !

— Vorbește ?

— Nu, minunează !

— În ce fel ?

— Iată : În momentul în care unul din soldați ridică sabia s'o implante în copil, mama copilului inteligent mușcă pe soldat de braț așa de tare că soldatul trebuie să scape sabia din mână. Copilul inteligent se repede, ridică sabia, și o implantă în inima soldatului.

— Foarte frumos ! Mișcător chiar.

— În timp ce repetam, Montigny care este un excelent regisor m'a învățat să fac ceea ce chiamă o bună intrare în scenă și iată cum :

Intram în scenă urmat de asasinii. Trebuie să fii speriat. Eu de unde ; intram cu mâinile în buzunar și vesel ca la nuntă. Autorul îmi utrase atenția de câteva ori că nu intru bine.

Montigny exasperat că nu făceam nimic din ce mă învățase, mă chemă și îmi spuse :

— Fii atent ! Pentru ultima oară îți mai arăt intrarea.

Mă apropiai de el, timid. Mă luă de mână și mă duse în fundul scenei rămânând la o jumătate de metru distanță în spatele meu.

În momentul când vine replica intrării mele în scenă, Montigny îmi repede un picior în spate așa de puternic, că am început să urlu de durere luând-o la fugă prin scenă privind înapoi speriat.

— Foarte bine, îmi spuse autorul.

— Ai văzut că nu e greu, spuse Montigny ?

Mi-am scos pălăria și i-am mulțumit. Culegeam pentru prima oară aplauze și încă la intrarea în scenă și asta grație lui !

Într-o zi un copil plângea grozav în magazinul unei spălătorii chimice. Proprietarul magazinului disperat de tipetele copilului îi întrebă :

— De ce plângi, dragul meu.

— Fiindcă trebuie să învăț să scriu pe A.

— Și de ce nu vrei să înveți să scrii pe A ?

— Fiindcă dacă învăț să scriu pe A, trebuie să învăț pe urmă să scriu și pe B.

Copilul acesta era menit, mai târziu să minuneze întreaga lume : era Napoleon I.

bazar

DEASUPRA CASCADEI NIAGARA

Este un fapt foarte curios : Toți așii frânghii sunt atrași de căderile cascadei Niagara. Primul a fost Blondin a cărui performanță a trezit în 1859, admirația lumii întregi ; frânghia a fost întinsă la 250 picioare deasupra căderii. Blondin a ținut în afară de aceasta în spinare pe un oarecare Calcouet, care în această ocazie a fost colaboratorul său voluntar. Și Blondin a reușit trecerea fără nici un accident, numai că Calcouet fu atât de înspăimântat, încât, a înnebunit și a fost transportat într-o casă de sănătate. Cât despre Blondin el a dispărut în mod misterios în 1880.

BĂIAT SAU FĂTĂ ?

Un băiețuș și o fetiță, cari nu se cunoșteau, se jucau într-o grădină.

Mama băiatului își chemă fiul :

— Cu cine te joci ?

— Nu știu.

— E băiat sau fetiță ?

— Vezi că nu am întrebat.

Răspunsul este plin de bun simț, căci azi nu se poate deosebi costumul unui băiat de acela al unei fetițe. Amândoi au părul tuns și amândoi poartă un costumăș cu cuiloți.

Moda copiilor seamănă doar atâta cu cea a oamenilor mari.

LITHIUM POATE FI PRODUS ÎN LABORATOR

Un tânăr savant dela Universitatea din New-York, d. H. M. Partridge, asistent la catedra de chimie de acolo, a reușit să producă în laborator lithium, care este un element din cele mai rare, fiind aproape tot atât de prețios ca și radium. Chimistul american a făcut o demonstrație în fața societății electrice din New-York care a reușit de minune. Prin procedeul lui Partridge se vor putea fabrica mari cantități de lithium cu prețul de 15 dolari pundul.

ESTE O LIMITĂ A VĂRSTEI PENTRU SCRIITORI ?

D-na Jean Portail pune în l'Intransigent, o întrebare foarte curioasă, întrebare care pare să-i fi fost sugerată de romancierul Arnould Galopin :

„La ce vârstă sfârșește un scriitor ? Este o limită de vârstă pentru scriitori ?”

Printre diferitele răspunsuri, cari de cari mai interesante și mai spirituale, îl menționăm pe acela al lui M. Bernard Nabonne, primul laureat al premiului Théophraste Renandot :

„Nu este o limită a vârstei, nici pentru a începe, nici pentru a sfârși. Aceasta depinde de temperament”.

caricatura zilei

SUFLET BUN

— Vă rog, Doamnă, dați-mi geamantanul să-l pun pe capră.

— Vai, cum se poate ! Destulă greutate duce în spinare bietul cal ; voi ține geamantanul pe genunchii mei.

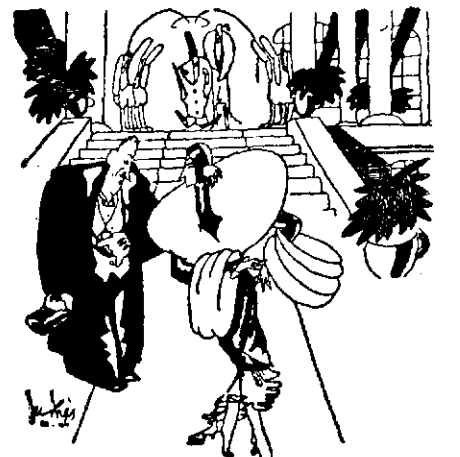
CHELNERII...

— Cum, 40 de lei o friptură ca asta, tare ca talpa ?!.. Oh ! e prea scump...

— Scump ? Dar domnul uită că talpa e enorm de scumpă astăzi..

PREZENTARE

— Mă iertați Doamnă, dar parcă v'am mai întâlnit undeva...

— Într'adevăr Domnule, deri la Casino, când v-a palmuit soțul meu!..

(Dimanche Illustrée)

Pagini uitate

PRINCIPIULU ETIMOLOGICU

de TIMOTEIU CIPARIU

Venim la cestiunea pentru ortografia dein cele mai vitale, care alesu în timpurile mai de curundu s'a discutatu cu multa vivacitate: la Principiulu etimologicu.

Elu e adoptatu acumu mai de toti scrietorii si mai de intregu publiculu romanu, mai multa seau mai pucinu, pre facia seau pre tacute: remane numai că se se recunoscă si publicē, — seau se se delature cu totulu.

Multu deintre impunatorii acestui principiu, luandu-se la strinsa cercetare, numai cu vorb'a strga in contra-i, er' in fapta-lu urmeza că si celi alalti, numai erasi cu diferentia de plus si minus.

In opusetaune cu acestu principiu s'a pusu Principiulu foneticu, asia cătu aceste doua principia astadi de celi mai multu se considera, că antipodi, că foculu si apă, camu nu se potu impacii nece una data.

Acesta presupunu, că dupa principiu etimologicu nu se scrie romanesce precumu se vorbesce, ci dupa regule gramatece si lesicografice, ce de si suntu seau potu fi adeverate, inse este cu nepotentia a le invetiă, deca nu scie ce-ne-va și ceva latinesce.

Dădu contra dupa principiu foneticu dicu acelasi, cumu că, nu numai se scrie precumu se vorbesce, ci si dupa unele regule atātu de usore, cătu ori ce-ne pote invetiă in scurtru tempu a scrie, si mai foră nece una ostenela.

Pentru aparatori fonetismului e destulu, deca literele suntu latinesci, că se se pota numi ortografia latina, er' deca regulele scrierei suntu dupa natura limbii romanesce, au nu, nu multu se îngrădesca.

Ci se luăm luverulu mai de a prope.

A scrie cu litere latine, astadi e dorirea totoruru romanilor, antaniu pentru că suntomu romani de vitie latina, si totu de una data pentru că limba ne e romana erasi de origine latina, si apoi pentru că tote cele alalte nat uni dein Europ'a, câte suntu de aceeasi vitie romana-latina, scriu cu litere latine numai noi romanii pană eri-alalta eri nu; la cari, inse in loculu mai de pre urma, se pote adaus: si acea consideratiune, că mai tote nationalitatele Europei scriu astadi cu litere latine, au formate dein cele latine, au celu pucinu netedite d'upa forma litereloru latine, chiaru si cele ce nu-su de vitie romana-latina, precumu ungurii, germanii cu tote subdivisiunile: angli, dani, holandi, si suedii, inca si una parte mare a natiuniloru slavice, pr. polonii si boemii, chiaru si rusii si serbii modernisandu-si alfabetulu cirilianu după forma litereloru latine. Numai turcii, grecii, — si romanii, mai erau, cari scriu cu altu soliu de litere, nu latine.

Lungu tempu se sparieau ai nostri, că adoptandu literele latine, in urma voru fi strimtorati, se adopteze si religunea romana-latina. De care fan-

toma inse pare că acum'a s'au camu scapatu,—si in adeveru, că era tempiu, că se scape de ea, seau mai bene dicundu, se o delunge dela sene; si se nu se mai face de risu, tenindu-se de, ce nu aveau a se teme de ce cautu pucinelu cu ochii in praguru prein Europ'a larga, unde puteau vede multe nationalitati, seau urele parte dein unele de intru inse, carile mai in a-ante fusese catolice latine cumu le dicu grecii si unii romani, er' in urma se lapedara de catolicismu, dar' nu si de literele latine, cari nu ajuta memica catolicismului, precumu nece strica memica altoru confesiuni.

Pană ce scriemu cu litere ciriliane, limba romaneasca eră că acoperita suptu ele asia cătu in afora nu avea facia de limba romana-latina, — ci de limba slavica, macaru că e de recunoscutu, cumu că in cătu pentru principiu foneticu, si pentru usioretatea ortografiei, mai alesu dupa ce o simplificare lapedandu una suma de litere superflue dein alfabetulu cirilomanu, nu se potea află alfabetu mai aptu si mai comodu de cătu acestu alfabetu asia reformatu.

Inse acumu, dupa ce incepumu a scrie cu litere latine, velulu, ce acoperia facia limbii romanesce, cadu de una data de pre ea, pre cumu cade velulu mureseloru orientali in diina nantei dein a-antea ochiloru barbariloru loru. Si vai de, vai de ele, de limba romaneasca si de muresu, deca lapedandu velulu, ce le

acopereau facia, se infaciosieaza in a-ante, cu una forma trita, au celu pucinu ridicula. Pentru ele, atunci mai bene eră, se remania, totu cu velulu pre facia — că se nu o mai vedea nemenea, si se scape de risu.

Limba romaneasca inca, desbracându de vechiulu vestimentu slavicu, si volendu a se presentă in a-antea publiculu Europeanu, are antania detorentia de a se presentă intru unu costumulu pucinu croitu dupa natura ei forma ei cea naturale.

Natura limbii romanesce e romana-latina, ea e limba unei natiuni romane-latine, si sora dulce cu alte limbe Europene romane latine.

De aceea si costumulu ei nu pote se fia de catu romanu-latiniu, — si croitu dupa costumulu limbiloru romane.

Ortografistii suntu croitorii acelu costumulu; — si noi inca ne numerămu intre acestia.

Noi nu amu fostu multiemti cu costumele, ce le croira altii pană acum'a si acum'a.

De aceea, crediendu, că suntemu in stare, de a creă unu costumulu nou, mai convenientiosu, ne amu apucatu.

Noi amu adoptatu spre acestu scopu principiu etimologicu că principiu primariu, inse cu totu respectulu ce se cuvene si principulu foneticu că unui principiu secundariu.

VECHI'A FORMA A' LIMBEI ROMANESCI

Noi repetim aici, ce disem'u si mai susu, cumu că limba romaneasca, de au si patitu precumu nece potea fi alimentrea, in decursulu atătoru seculi a daugeri si pierderi, — adaugeri deaintu ale strainiloru, pierderi deaintu ale sale propria originaria, — si de au si uniformatu unele forme, care, după arătarea limbiloru sororii, alesu a celei latine, erau diverse, — dar' antic'a ei forma dein cea mai inalta vechime totu ia remasu aceeasi seau prea pucinu scambata. De aceea atâte forme vechi intru in sa remase pană astadi, care in latina clasica nu se afla, ci numai in a-ante de clasicitate erau usfate, er' in gura poporulu inea și in Italia pană la stingerea latinei occurrau intru asemenea -- de aci și atâte cuvente antice in limba romaneasca, care apoi latina clasica le a neglesu.

Ea avu una sorte peculiară, de a nu fi scrisa nece a fi usata de ai sei in negotiale mai de frunte in milie de ani, pană in dilele mai tardie mai dein coccu, plenendui locu cea literaria latina mai antaniu, apoi cea greca si schiavica. -- de a remanē, precumu a fostu de inceputu, si a se numi rustica, limba pastoriloru seau pecurariiloru romani.

Romano-italii si-o cultivara dupa grecii, care cultura, macaru că in cătu se a-

batura dela formele romane-italie și acceptara cele grecesci, eră ore-care coruptiune nu perfectiune, totu-si dein altu punctu de vedere se chiamă si fū intru adeveru cultura. Noi nu imputăm nece nu condamnămu la ori ce temple a-cesta scambare a' limbii latine seau abateru, -- noi numai nu potemu suferi că apoi se ne'dica, că a' nostra se a scambatu seau se a coruptu dein latina, candu dupa dreptate se cadea a dice, că latina se a scambatu departanduse dela formele vechie latine care suntu și ale noastre, și apropianduse catră cele grecesci.

Er' deca limba nostra, de atâti seclii taliata seau smulsa dein pamentulu natalu, alu Italiei, patimi forte multu, că si una planta stramutata suptu alta clima in mied loculu maracineloru parresita si necultivata, nu e mirare, — ci mirare e, cumu de nu s'a uscatu de totu, cumu n'a peritu in gerulu si fortunele Daciei.

Radecin'a ei dar' a fostu mai sanctosa, mai rabdurta, mai vertosa, de cătu ai Daciloru, Thraciloru, etc., care perira cu sunetu.

TIMOTEIU CIPARIU

(Din volumul: Principia de limba și de Scriptura de T. Cipariu. Blasiu. MDCCCLXVI).

Carti redate în extrase

SUPRA-OMUL NIETZSCHE IN ITALIA

de GUY de POURTALES

Intr'o evocare duloasă, ne este prezentat acest uriaș Sfinx al puterii de cugetare europene. Dar mai cu seamă omul Nietzsche, apare într'o lumină vie și eternă. Viața sa a fost conformă cu opera profetică a lui. Niciodată de îndoielă nu i-a străbătut vreodată în credințele sale. Guy de Pourtales, ni l-a redat pe adevăratul Nietzsche.

Oricine vede slăbind în el o pasiune, pentru care a trăit mult timp, chiamă în ajutor moartea. Dar aceasta vine rar la comandă. Trebuie deci să trăiască, vai!, supraviețuiească. Rana se deschide, o ansează cum crede că e mai bine și apoi fugă de locurile cari îi amintesc de „Voiajații”, i se spune. El pleacă cu umbra sa. Poate îl întâlnești după câțiva ani vindecat. În mod aparent, vindecat. Dar în esență nimeni nu se vindecă de o asirine rănită. Nu mai este același fi-nipe care l-ai visat. Și totuși este el, ochii îi surăselor său, mâna sa. În întregime acoperit de acea „singurătate sonoră” de care vorbește Saint Jean de la Croix, unde realitățile sale mute au luat voce diferită.

Când, în toamna anului 1876, Nietzsche vine pentru prima oară pe piciorul pe pământul italian, fugă de trecutul său, și smulgea din inimă tinerețea. Acest el de trezeci de ani, plin de forțe spirituale intacte, tocmai împlinea primul mare sacrificiu al fericirii sale. El renunța la dragostea profundă și secretă, care pe aproape 6 ani îi neliniștise viața sa cu un fel de vis intelectual fără speranță, pe care îl nutrea pentru Cosima Wagner. Renega pe ilustrul ei soț, Maestrul, cum toți îl numiau, omul din Bayreuth. Aerul Italiei de sud trebuia să-i deschidă noile perspective pe care elanul său dinamic, le aștepta. Primul oraș care-i atrage atenția este Gênes-ul, unde ajunge pe un soare splendid. Se urcă mediat în pat cu capul greu și cu ochii lini de noapte. Se repauză bine. După aceste mici precauții, se apucă de lucru. Dar, fapt curios: Nietzsche, care în timpul celor 15 ani creatorii ai lui fusese un muribund, căuta acum sensul adevăratei vieți. Durerea l-a făcut să tubească viața, după cum aceeași durere îl făcuse pe Tolstoi să caute sensul morții. De-acum înaintea căuta să fie mult mai familiar cu cei din jurul său. Într'o seară Nietzsche se oferă să conducă câteva doamne pe străzile acestui oraș, pe cari nu le văzuse încă. Spiritul de conversație cu care știe să se întrețină, împunează prefuturind. Când nu explică ruinele pe cari le întâlnesc în cale, discută cu aprindere chestiuni de ordin metafizic. După ce termină promenada, se depărtează de însoțitoarele sale cu un aer de politețe rafinată. După câteva zile pleacă la Sorrente.

PORT-ROYALUL DIN SORRENTE

Aci este oaspele unei bătrâne domni-soare germane, devotată lui Wagner, Malwida de Meysenbug. Aceasta tocmai

închiriasse villa Rubinacci pentru a-și petrece iarna, înconjurată de câțiva amici și în vecinătatea lui Wagner, instalat de curând la hotelul Victoria, la cinci minute de aci. Se discută într'o atmosferă savantă și viciale. Dimineața este consacrată lucrului și meditației. Nietzsche se scotă încă dela orele 6 și începe lucrul anevoios. După-amiezele sunt rezervate plimbărilor comune sau separate (după gustul fiecăruia), timp de trei ore. Seara, după dînele, lectură generală.

Acest prim contact cu sudul constituie pentru Nietzsche o bucurie profundă și o speranță imensă. Într'o seară Nietzsche se plimba cu Wagner, care profitând de faptul că erau singuri, dă o clarificare a raporturilor dintre ei și poate, o insinuare pentru Nietzsche. Ora furtunii se apropia amenințătoare. Era ultima promenadă a lor. După ce au colindat golful din față, Wagner privind singurătatea locurilor acestea, spuse în sfârșit cu o voce slabă: „Peisaj propice pentru despărțiri”. După aceea începu să vorbească despre Parsifal. Nietzsche nu spunea nimic. Se încăpățănase într'o tăcere impresionantă și exasperantă. Ei nu trebuiau să se mai revadă niciodată. Poate Nietzsche n'a iubit mai mult pe Wagner nicicând, ca în acea clipă a despărțirii.

Cei patru solitari ai vilei Rubinacci urmăreau lecturile lor, lucrările lor, excursiunile lor. Ei comentară pe rând, din Diderot, Stendhal, Michelet, Champfort, Thucydide și Noul Testament. Tânărul recalcitruant își trăia ultim le clipă ale unei robii din care scăpase, renăscut și cu noi forțe. În itinerariul drumului său atinse în curând Veneția, patria amoroasă. Ea fusese pentru Wagner aceea a nașterii operii *Tristan*, fruct dureros provenit din ruptura sa cu Mathilde Wesendonk. Ea fu pentru Nietzsche locul binecuvântat al convalescenței sale.

Nu atât un „oraș de artă”, un „oraș al frumuseții”, cât mai ales, un frumos exercițiu de literatură pcurată de apăsările de soare, o simfonie de așteptare, unde se reflectează galanteria casanoviene. Pentru Nietzsche, simțul sensului pedagogic, Veneția nu este decât colțul tăcerii și a meditației libere.

El se instalează în vechiul palat Berleandis, în stilul baroc.

O promenadă uriașă de străzi liniștite, fără soare și praf.

Umbra Veneției îi face bine lui Nietzsche. Se simte atât de bine aci, lângă prietenul său Peter Gast, pe adevăratul nume Koeselitz, fiul unui proprietar prusian, dar bohem și muzician admirabil.

Nietzsche fu singurul său admirator. Trecutul îi revenea adesea cu tot corte-

giul lui de amintiri și triste și plăcute, adesea insinuante. Lucra cu multă plăcere și iubea viața peste măsură de permis. Era așa de candid în ținuta lui simplă, încât vecinii îl porecliseră: „Il piccolo santo”: un mic zeu, blând și timid în același timp.

ZARATHOUSTRA AMOREZAT DE CARMEN

De câteva timp, Nietzsche se simțea neliniștit în interiorul său. Pasiunea cu care intrase în noua viață își trecuse primul ei vânt de uitare. Și acum forul său sufletesc îngăuna imaginea celui ce avea să revoluționeze lumea întregă cu concepția lui vitalistă, Zarathoustra începuse să iasă la lumina zilei ca curcubeul după o ploaie ucigătoare. În muzică Nietzsche compusese *Hymne à la vie*, ca o reacțiune contra muzicii wagneriene. Începuse să urască atât de mult muzica acestuia, încât orice nouă manifestare muzicală, adversară lui Wagner, găsea aprobarea energică a lui. Astfel era firesc să-i placă și să aplaude pe Bizet, și să viseze pe Carmencita.

„Gradațiune, contraste și logică”, scria el asupra partiturii lui Bizet. În nicio parte nu găsește vulgaritate, dar din contră forța și „grația mozartiană”.

Dar o întorsătură fericită la început, luată lucrurile în urmă. Malwida avea pasiunea căsătoriilor. Voia cu orice preț să-și căsătorească prietenii intimi. Dacă stăruise atât de mult pe lângă Nietzsche să vină la Roma, o făcuse doar pentru ideea unei căsătorii a poetului sălbatic cu o tânără rusoaică, a cărei protecție proeminentă era ea, i.a. început făcu elogiul fetei, o anume Lou Salommé, evreică de origine. Foarte cultivată și în același timp independentă, această tânără căută să se întieze în tănele secrete ale profesurului, care începuse să facă puțină valvă. Curtea asiduă pe care tânără făcuse o întreprinsă sfârși prin a prinde în mreje pe frumosul Nietzsche. În așa fel, încât el care nu voia să recunoască nici un rol superior femeii ca entitate spirituală, sfârși prin a se îndrăgosti de-abinelea de Lou. Convorbirile lungi pe care cei doi le aveau aproape zilnic, îi destăinuă lui Nietzsche o față foarte interesantă din personalitatea lui Lou. Se hotări în cele din urmă la un act eroic, față de sine însuși și trimise prin prietenul său, Paul Ree, scrisoarea conținând cererea în căsătorie pentru Lou Salommé.

Dar destinul voia altfel. Voia anume ca Lou să nu fie încântată de această cerere (poate, după cum susțin unii fiind

că iubea pe Paul Rée), și să convingă pe Rée să ducă înapoi scrisoarea lui Nietzsche, pe motivul că n'a putut s'o înmăneze. Nietzsche nici nu bănuia de toate aceste sfărâșii de culise.

Cei doi filosofi, împreună cu doamna Salomé și Lou, făcea sa, plăcărul însă în curând spre lacul d'Aorta, unde odinioară trecuse împreună cu Cosmina Wagner și Ariana. Era pe timpul când suferea influența lui Wagner. Câte amintiri nu-i trezea lui Nietzsche locurile pe cari acum le revedea și în cari odinioară trăise cel mai frumos vis al adolescenței sale. Cum își aducea aminte de promenadele de odinioară când discutasese și pusese la punct ORIGINILE TRAGEDIIEI, în convorbirile calde și proaspete cu Ariana. Pășia acum pe aceste locuri sfinte la brațul unei femei, pe care numai curiozitatea o îndreptase spre el, când odinioară se bucurase de toate acele privilegii pe cari cerul i le dăduse.

Zece ani trecuse de atunci. Parcurse, împreună cu Lou grădina, s'așezară pe marginea lacului. Putea ea oare, oricât de sensibilă era, să-i înțeleagă amărăciunea? După câteva cuvinte rostite absent, Nietzsche tăcu. Când ridică în sus capul, Lou îi văzu ochi plini de lacrimi.

Nietzsche înțelese, în cele din urmă, că nu putea aspira la Lou, de care îl despărțea o prăpastie adâncă.

Înțelese de asemenea că nu era atât ea de vină, cât mai ales împrejurările. Un suflu nou de încordare îl imobiliză la masa de lucru, pentru grandioasa sa lucrare: *Așa grăit-a Zarathoustra*, ale cărei 3 părți, le făcu în trei localități diferite. Concepția sa organică a omului forte, a supra-omului, în antiteză cu doctrina creștină, a celor mulți și slabi, privea viața drept în față. El nu ocolea problemele esențiale ale ei prin surrogate, cu împărăția de dincolo, viața de apoi și altele, cum făcea creștinismul, ci punea în gardă pe om, pe supra-om, de pericolele pe cari le întâmpină în toate ocaziile.

Tocmai când apărea prima parte din această uriașă capodoperă, Nietzsche primește vestea morții celui care fusese Richard Wagner. La început îl paraliză acest lucru. Apoi, punând mâna pe toc, scrisese Cosminei: „Nu numai ce pierdeți, dar cecece posedăți încă, eu le văd clar înaintea sufletului meu... Privesc către Dv. ca spre femeia cea mai onorată de inima mea”.

În sufletul său Nietzsche se simțea eliberat prin acest cadavru ilustru. Capul său nu mai vuia de melodiile romantismului wagnerian. Își aducea aminte cu resemnare de toate întâlnirile lor de altădată, când asculta în tăcere de templu, melodiile lui *Siegfried* și cum sonoritatea lor îi încânta auzul.

Dar orice lucru are un început și cu atât mai mult, un sfârșit. În fața lui Nietzsche se deschide viitorul cu tot cortegiul lui de promisiuni.

Nietzsche se simte mai tare ca oricând cu toate că anicii au început să-l părăsească, de o forță secretă care dă creatorilor adevărați certitudinea valorii lor. Prefațele noui pe care le scrie în toamna lui 1886 pentru *Aurore* și *Le Gay Savoir*, sunt antrenante, chiar fericite alese. Revenise din toate crizele și din toate îndoielile. Nu mai zărea decât o lumină dulce și ironică, muzica cea mai delicată a vieții, surșul universal al lucrurilor. Din cauza forței de slăbiciune se simte el tare.

Iată deci ultimul profet al Europei intelectuale, așa de total sustras irismului. Itinerariul său, care merge de la Sorrento la Veneția, din Gênes la Porto Fino, de Sils Maria până la Ezo pentru a se opri o clipă la Turin, marchează ultimul voiaj al unui poet spiritual. Noi l-am urmărit în trei etape: dobândind știința singurătății și a sărăciei; iubind apoi chiar existența nenorocită; chemând în sfârșit în ajutor noțiunea supra-omului spre a-și vida ultimile noțiuni din filosofia sa.

DIONYSOS CRUCIFICAT

Nietzsche reveni la Turin către sfârșitul lui Septembrie și reluă cămărața sa la David Fino, vânzătorul de ziare. Aci își puse la punct celebra lui lucrare *la Volonté de puissance*, unde își sintetiză întreaga sa concepție filosofică a supra-omului. Tot aci ascultă ultimile melodii ale muzicii, pasiune care nu l-a părăsit nici odată.

Era tocmai timpul când Nietzsche începuse să lucreze cele trei grandioase pamflete: *Antechristul*, *Cazul Wagner* și *Ecce homo* (unde își expunea pe larg biografia lui de până atunci).

Nu mult timp după terminarea ultimului pamflet fu apucat de o criză de nebunie. Într-o zi, văzând un căruțaș care-și bătea calul, sări imediat și printr'un gest de adâncă semnificație sărută animalul. Apoi răspunse lui Strindberg care tocmai îi trimisese o navelă a lui:

„Dragă domn,

Aveți aci răspunsul meu la lucrarea dv. El va fi ca o lovitură de cuțit. Am dat ordin să se adune congresul suveranilor la Roma și vreau să ucid pe tânărul împărat. La revedere. Căci no vom revedea. Cu o singură condiție: să divorțăm

Nietzsche, Cezarul”

Apoi lui Peter Gast, unicul său prieten fidel:

„Cântă-mi un nou cântec, lumea este transfigurată și cerurile reținerec.

Crucificatul”

În sfârșit scrisese Cosminei Wagner, acest bilet așa de aberat dar așa de pudic, acest dor îndepărtat al celei mai vechi dureri a sa:

Ariane, te iubesc.

Dionysos”

Cum starea sa mergea înrăutățindu-se fură chemați mai mulți specialiști cari

nu se arătară așa de îngrijorați de soarta lui Nietzsche. Tocmai începuseră acțiunile inepuizabile de librărie ale orii nietzscheniene, până atunci nebăgîn seamă, cari permisera un trai rabin.

Nietzsche mai trăi zece ani dela aceste crize. Dar el nu va mai regăsi niciodată rațiunea sa, Celebritatea pe care el nu cunoscuse, veni să nimbeze fruntea lui și gânditoare a genialului inconștient. Tinerimea europeană îl recunoscu ca unul din stăpânii ei pe acest infirm ținș pe un chaise-long, mort de-acum pentru orice revenire și blestemat de zeu tot așa de sever ca și el. Mama sa sora se instală lângă el și căutără să îndulcească sfârșitul lent. Nu vedea nimic. Nu simțea nimic. Câteodată totuși o lumină strălucă în ochii săi:

— N'am scris eu cărți frumoase? Treba el. Apoi, altădată, văzând fața rii sale famulată în lacrimi:

— Elisabeth, îi spunea el. Pentru plângi? Nu suntem oare fericiți?

Și când i se arătă portretul lui Wagner, zicea amar:

— Pe acesta l-am iubit atât de mult

Zece ani de viață pur vegetativă. Învenise frumos, cu fața afanată, cu minile admirabile, deși erau foarte slabe. Peter Gast care era de asemenea lângă el, făcea muzică și Nietzsche mișcă puțin mâinile.

Poate ultimul lucru pe care l-a înțeles a fost vorba profundă a pianului, care cânta acest prieten al lui, unicul prieten devotat. Dar nici un cuvânt ieșea din gura acestui suflet răătăcit.

La 20 August o congestie pulmonară se declară. La 24 un atac îl sili să urce în pat în timp ce se abătuse asupra orașului un imens uragan. A doua zi, către prânz, Nietzsche expiră, în pat său, într-o liniște impresionantă. Astfel se stinsese o inimă perfectă, pe care nimeni, afară de scria sa și un amic excepțional, nu o înțelesese.

Am văzut această cameră, acest peștelui ultimul portret al bolnavului cu chihli fix și peste măsură de deschis, ca încercară a-și aduce aminte: „Acum, pe rea că zice el, vă ordon să mă pierdeți să vă găsiți pe voi înșivă”.

Acesta a fost antechristul Nietzsche.

N. CART

